

DOĞU TÜRKİSTAN'IN

صوت تركستان الشرقية

SESİ

Voice of Eastern
Turkistan

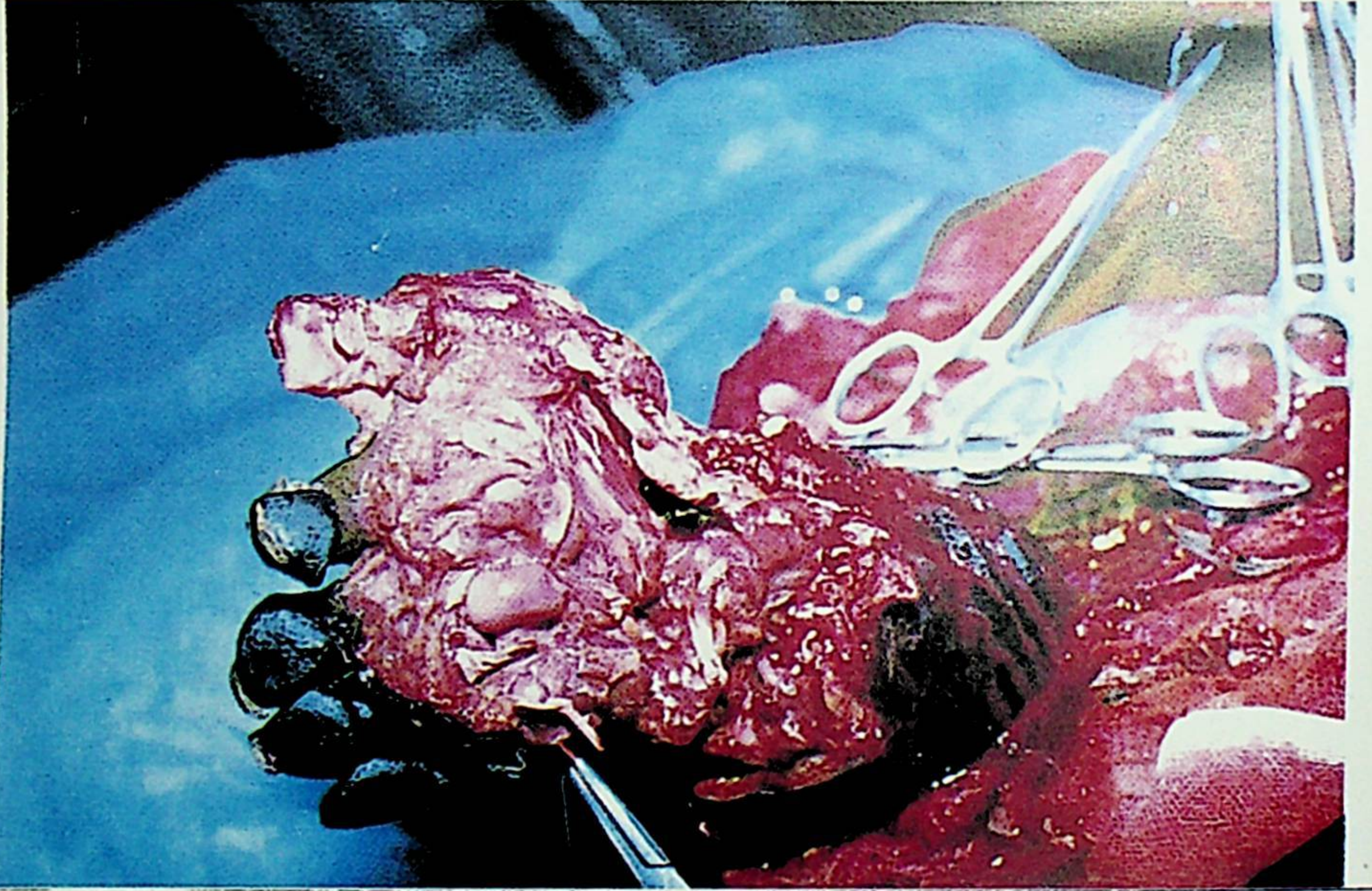
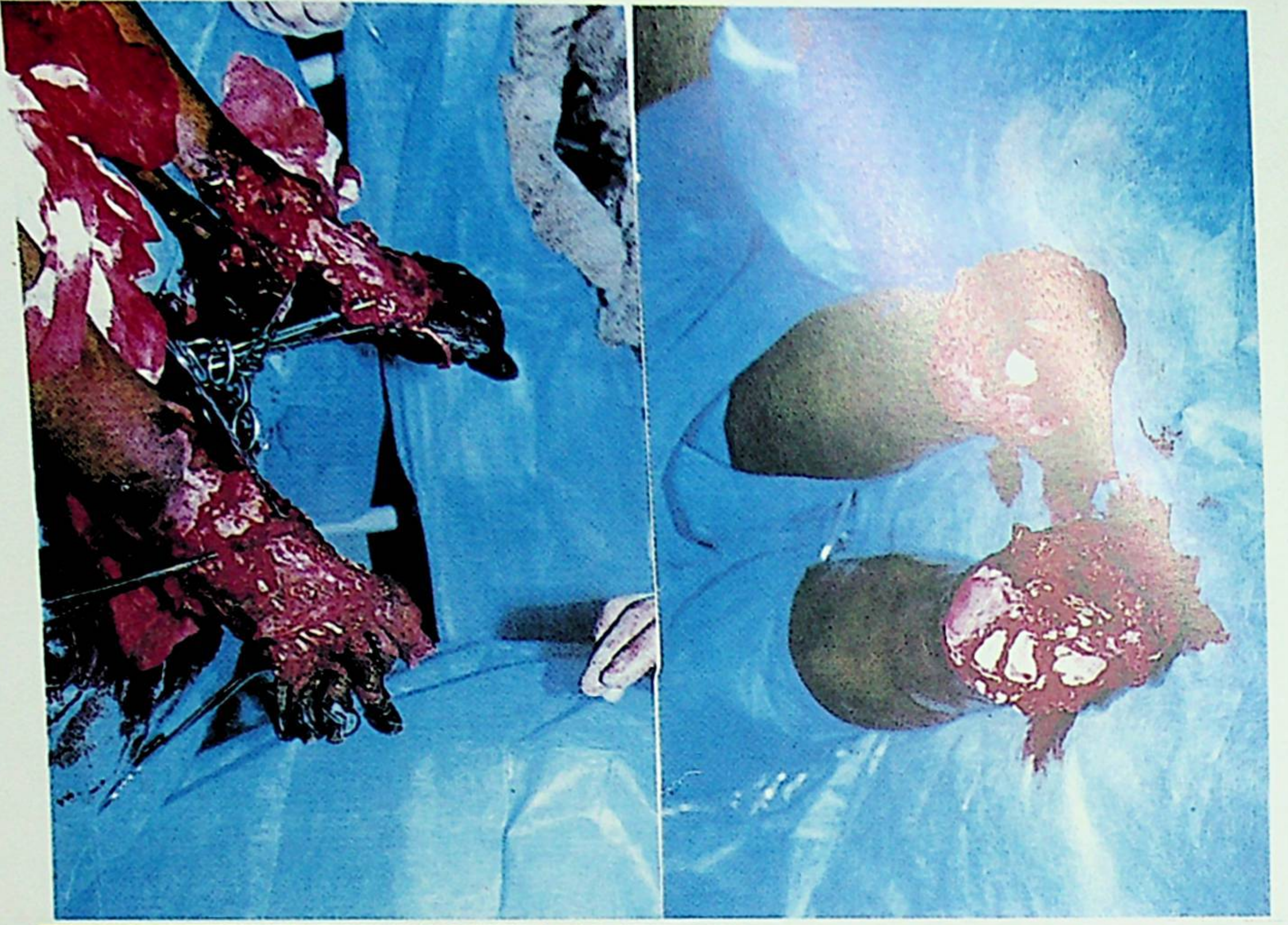

DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI YAYINI
3 AYLIK İLMÎ VE KÜLTÜREL
DERGİ

YIL : 13 SAYI :

53

1997 yılı Ağustos ayı sonunda elimize ulaşan vahşetin fotoğrafları!.. Doğu Türkistan'ın Gulca şehrinde Şubat ayı sonunda gözaltına alınan gençler hapisane avlusunda çırlıçıplak soyularak karlar üzerinde saatlerce bekletilmiş, bu da yetmiyormuş gibi üzerlerine tazyikli su sıkılarak işkence edilmişti. Bu haberi kamuoyu abartılı bulmuş, inanmak istememişti. Bu şekilde işkenceye uğrayan 50 gencin ayakları donmuştu. Şimdi bu gençlerin kangren olmuş ayakları gayri sıhhi ortamlarda kesilmiş durumda. **İnsanlık daha ne kadar Çin zulmüne seyirci kalacak acaba?...**

No: 53

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

1997

Yıl:13

3 Aylık İlim ve Kültür Dergisi
Doğu Türkistan Araştırma Merkezi Yayını

Cilt: 14

Kurucusu

İSA YUSUF ALPTEKİN

İmtiyaz Sahibi

MEHMED RIZA BEKİN

Yazı İşleri Müdürü

HAMİT GÖKTÜRK

Türk Lehçeleri Sorumlusu

ABDULHEKİM B. İLTEBİR

Yayın Kurulu

PROF. DR. MEHMET SARAY

DR. M. YAKUP BUĞRA

PROF. DR. S. MAHMUD KAŞGARLI

İSMAİL CENGİZ

Abone Şartları

Yurtiçi (Yıllık):1.000.000.TL

Yurtdışı (Yıllık):3 0 \$--50 DM

Banka Hesap Numarası

Akbank Yusufpaşa Şb.

832-601 DHM

Baskı

HASRET AJANS Tel: 520 69 00

Cilt

KUŞAK OFSET Tel: 527 41 03

Film-Montaj

GÖKSU GRAFİK Tel: 528 23 44

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir. Doğu Türkistan Vakfı'nı ve Araştırma Merkezi'ni bağlamaz. Dergideki yazı ve resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

İdare Yeri

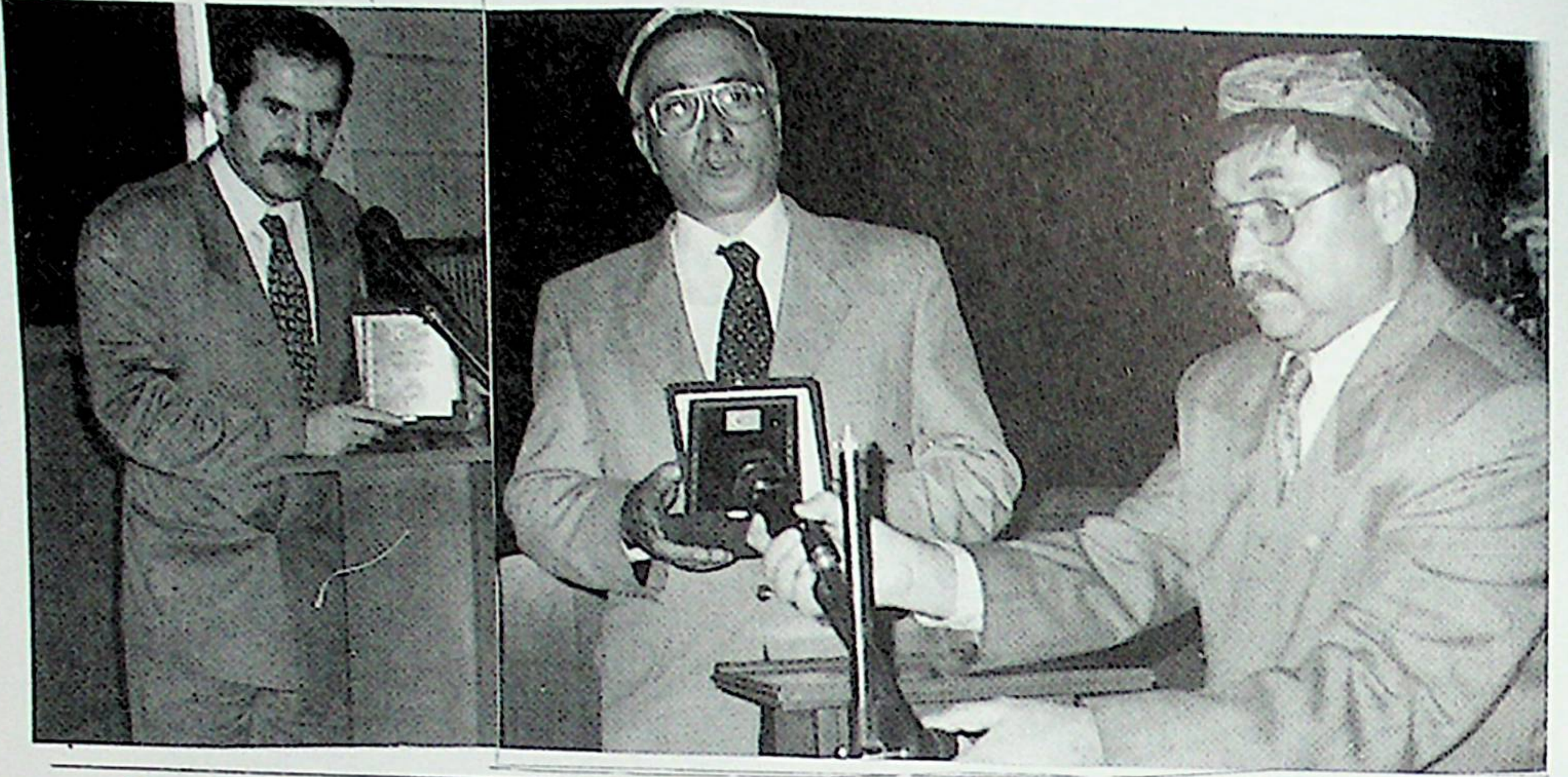
Millet Cad. Küçüksaray Apt. No:26/3
34270 Aksaray-İstanbul-Türkiye
Tel: 0212.521 60 02 - 534 80 67

İÇİNDEKİLER

Başyazı : Doğu Türkistan İnsanlıktan Yardım Bekliyor	
M.Rıza Bekin	3
İpekyolu'nun Kayıp Dünyası	
Thomas B. Allen	5
Doğu Türkistan'da Petrol ve Doğalgaz Rezervi	
İsmail Cengiz	7
Atatürk'ün Doğu Türkistan'a Bakışı	
Abdulhamid Avşar	12
Çin'de İnançlı İnsanlara Yapılan Baskılar	
Amnesty International	17
Doğu Türkistan'da Yüzlerce İnsan Tutuklu	
Amnesty International	20
Doğu Türkistan Gezi Notları (I)	
Thomas B. Allen	22
Haberler - Faaliyetler	
Yazı İşleri	29

Memorandum To The Sovereign Nations And International Organizations On Violation of Human Rights In Eastern Türkistan.

E.T.National Center	33
Top Secret: "Maintenance of Stability In Xinjiang"	
The Communist Party	38
Religious Repression in China	
Amnesty International	41
China:Hundreds Detained After Ethnich Riots in Xinjiang	
Amnesty International	45

Kastamonu Belediye Bşk. ile gazeteci Kemal Çapraz'a şükran plaketi takdim edildi

Kastamonu'da Doğu Türkistan El Sanatları ve Resim Sergisi Açıldı

Bilindiği

BAŞYAZI

gibi Doğu Türkistan; jeopolitik ve jeost-
ratejik konumu, petrol
başta olmak üzere
stratejik hammadde
kaynakları ve doğal
zenginlikleri bakımın-
dan dünyanın sayılı

Doğu Türkistan Yardım Bekliyor

ülkelerinden biri olması itibariye-
le; Çin için hayati önemi haiz,
vazgeçilmez bir ülkedir. Bu de-
ğerler, Doğu Türkistan'ı "*Çin'in
ayrılmaz bir parçası yapma*"
emelinin temelini oluşturmuş-
tur. Slogan haline getirilen bu
geleneksel milli hedefe, müslü-
man olan halkın manevi varlık-
larının yok edilmesi ile ancak
ulaşabileceğini düşünen ve bilen
Çin yönetimi, planlı ve sistemli
bir şekilde her türlü vasıtayı
kullanarak gittikçe artan bir
hırs ve iştahla ülkeyi Çinlileştir-
me siyasetini uygulayagelmişler-
dir. Özellikle Komünist Çin yö-
netimi dini ve milli değerleri yok
etmeyi hedef alan bir baskı ve
terör siyasetini uygulamaya baş-
lamıştır.

Çin komünist Partisi Mer-
kez Daimi Komitesi'nin
19.03.1996 tarihinde kabul ettiği
10 maddelik **ÇOK GİZLİ** gizlilik
dereceli kararında din ile ilgili 3.
maddesinde, "*dini faaliyetler
mutlaka devletçe kontrol edilme-
lidir. Bütün özel dini eğitim ku-*

*rumları kapa-
tılmalıdır. Çin
Komünist Par-
tisi üyelerinin dini
faaliyetlerle iştigal
etmeleri kesinlikle
yasaklanmalıdır.
Halk kesinlikle dini
propagandalara
karşı korunmalıdır.*

*Ç.K.P. faaliyetlerine katılma-
yanlar derhal partiden ihraç
edilmelidir..."* denmektedir.

10 maddelik bu gizli kara-
rın uygulanması, zaten mevcut
olan baskıyı tahammül edilemez
bir hale getirmiş, halk canı pa-
hasına direnişe zorlanmış, ma-
lum son Gulca olayları başlamış-
tır.

İli vilayetinin merkezi Gul-
ca kentinde 4 Şubat 1997 günü
Kadir Gecesi bir mescitte ibadet
için toplanan 30 kadar kadının
yasağa uymadığı gerekçesi ile
gözaltına alınması ve üçünün öl-
dürülerek cesetlerinin sokağa
atılması üzerine galeyana gelen
halk, "Allahuekber" nidalarıyla
sokağa dökülmüş, taş ve sopalar-
la karakollara saldırmaya başla-
mışlardır. Olaylar kısa sürede
genişleyerek ülkenin çeşitli kent-
lerine yayılmıştır. 2 ay kadar sü-
ren bu "**kutsal direniş**" geçmiş-
teki emsalleri gibi hiç bir yerden
ilgi ve yardım göremediği için
Çin Silahlı Kuvvetlerince kanlı
bir şekilde bastırılmıştır. Yüzler-

ce mücahit kurşuna dizilerek öldürülmüş, binlercesi hapsedilerek kamplara sevk edilmişlerdir. Olayların başladığı 4 Şubat 1997'den günümüze kadar kurşuna dizildiği belirtilen mücahit sayısı 172 kişidir. Yüzlercesi de idam edileceği günü beklemektedir. Binlerce genç kurşun yarası ve işkence sonucu sakat kalmıştır. 1600 genç kayıp durumda olup, toplu katliamdan endişe edilmektedir. Kur'an Kursları, dini ve milli terbiye veren okul ve medreseler kapatılmış, hocaların, öğretmenlerin bir kısmı kamplara sevk edilmişlerdir.

Bölgede yaşanan 30 milyona yakın bu müslüman Türk topluluğunun insanca yaşama ve varolabilme mücadelesi; korkunç işkencelerle ve acımasız tedbirlerle bastırılmaya ve susturulmaya çalışılmaktadır.

Ancak ne acıdır ki; Avrupa Parlamentosu'nun, ABD'nin, Hollanda, Danimarka ve Avustralya Hükümetlerinin gösterdiği ilgi ve tepkiyi, Türkiye hariç hiç bir İslam ülkesi gösterebilmiş değildir.

Allah yolunda, ezan sesinin susmaması için özgürlük ve bağımsızlık mücadelesi veren Doğu Türkistan halkını üzen en önemli nokta; İslam dünyasının şaşırıcı ilgisizliği, sessizliği, himayesizliği ve suskunluğu olmuştur...

İdamlardan kurtulabilmek

için müslüman komşu ülke Pakistan'a sığınan 13 din öğrencisinin ÇHC'nin talebi üzerine hudutta Çin makamlarına teslimi ve bunlardan 12'sinin hudut ötesinde Çin askerlerince kurşuna dizilerek idam edilmeleri keyfiyeti, İslam alemi, Türklük alemi ve Hür Dünya için son derece acı verici bir olaydır. Pakistan'ın bu davranışı bizi manen yıkmıştır...

İnsan hakları ihlallerinin müslümanlara, Türklere yönelik işkence ve cinayetleri kınayıcı resmi bir mesaj yayınlanmaması, Çin'in baskı ve asimilasyon politikasını cesaretle sürdürmesine neden olmaktadır.

Her toplumun ve her milletin en tabii hakkı olan "inanç ve ibadet hürriyeti"nden, "kültürel haklar"dan, bugünkü insan hakları çağında tamamen mahrum durumda olan ve bu manevi değerlere kavuşma ve varolabilme mücadelesi vermekte olan bu mazlum milletin Türk ve İslam dünyasından, hür alemden çok acil ilgi ve yardım beklemekte olduğunu bilgilerinize sunarım.

Elimize ulaşan ve ilk defa yayınladığımız, dergimizin arka kapak ve kapak içlerindeki **görüntüler** Doğu Türkistan halkının içinde bulunduğu acıklı durumu izaha yeterlidir sanırım.

M. Rıza Bekin

İPEK YOLUNUN KAYIP DÜNYASI

Thomas B. ALLEN *

İskelet bir ev, Niya şehrinin M.S. III. yüzyılın sonlarında yıkılmadan önce 500 yıl boyunca yıldızının parladığı Doğu Türkistan'ın Taklamakan Çölü'nden yükselir.

Bugün birçok Doğu Türkistan'ın yerlileri gibi, bir çoğu Hint-Avrupa özellikleri içeren yaklaşık yüz kadar mumyalanmış insan kalıntısı Taklamakan'ın kumlarından kazılıp çıkarılmıştır.

Niya'nın (Doğu Türkistan'ın güneyinde bir ilçe) 150 mil doğusundan Kurgan yakınlarındaki Zaghunlug köyünde bir uygur arkeolojist *Dolkun Kamberi*, bölgenin eski sakinleri hakkında ipuçları veren bir adamın mezarını bulmuştur.

Mezarın üstüne boyanan güneş ışığının sembolü bir Hint-İran tanrısı olan Mithra'ya tapınmanın muhtemel bir bağlantısıdır. *Dr. Kamberi*, sonraki bir Tarım Havzası uygarlığının, "İpek Yolu" diye bilinen kervan yolu ağı boyunca "Niya" gibi krallıklar oluşturduğuna inanmaktadır. Niya sakinleri; ocakları, Yunan ve Roma etkileri gösteren inceden inceye işlenmiş mobilyaları olan evler inşa etmişlerdir. Sıvaları, duvarları çiçekli desenlerle boyamışlardır. Yöreden bir rehber olan "Ababek-ri", kendini evinde hissetmişti. Çünkü çölün sonundaki kendi köyü Quapag

Asgan'a benzemektedir. Kendi evi de kazık ve kamışlardan inşa edilmişti; planı Niya'nın iskelet evlerine benzemektedir. Ve kendi Uygur köyü, burada çok önceleri, Han Çinlilerin topraklarına hakim olmasından önceki yüzyıllarda yaşayanlara benzeyen insanlarla doludur. (*Bu gerçek Doğu Türkistan'ın yüzyıllardır Türk toprağı olduğunun bir kanıtıdır. Y.K.*)

Zanghunlug'lu adam (bulunan mumyalanmış ceset), yaklaşık olarak M.Ö. 1000'da mezara konduğunda 55 yaş civarındaydı. Sağ bileğinde kırmızı yün bir bilezik vardı; muhtemelen kavuşturmak için elleri bağlıydı. Taşkor-gan (Doğu Türkistan'ın güney batısında bir ilçe) yakınlarındaki modern binicilerin giydiği botlara belirgin şekilde benzeyen "geyik derisi botlar" giymişti.

Zirai aletlerin ve dokuma tohum torbalarının ortaya çıkarılması, bu eski çöl sakinlerinin çoban olmakla beraber çiftçi olduklarını da bildirmektedir. Mumyaların bazıları M.Ö. 2000 yılına dayanmaktadır. Diğerleri daha da eski olabilir.

Zanghung'da ayrıca, yün kumaşla kundaklanmış ve beyaz bir keçe ile küçük bir tabuta yerleştirilmiş mumyalanmış bir bebek de bulunmaktadır. Her iki gözünün üstünde düzgün (pürüzsüz) birer taş vardı. *Dr. Kamberi* bunu geleneksel bir Uygur atasözüne bağlamaktadır:

"Çölde gözler taş kadar sağlam olmalıdır..."

Bebek ile birlikte, koyun memesinden yapılmış şişe emzikli bir biberon da gömülmüştü.

(Yine) üç kadın bir adamla gömülmüştü ve yakınlarında, unutulmuş

bir dini tören için bir at'ın oyulmuş ve içi kamyş ile doldurulmuş kafatası ve bacağı vardı. Gömülen yiyecekler, bugünkü menüsündekilere benzemektedir: Nan denilen yassı mayalanmış ekme ve kebab, şişte kızartılmış koyun eti...

Çin gibi Budizmi benimseyen ve İpek Yolu boyunca ticaretle uğraşan zengin krallıklar çoğunlukla bugünkü Doğu Türkistan etrafına dağılmışlardır. Küçük bir tahta kapıdaki Niya oymaları, Hindistan'a ait fillerden ve diğer kültürlerin efsanevi hayvanlarından haberdar olan bir toplumu yansıtmaktadır. Bir Niya kasesi, belki de, hakikat tanrısına ibadetin bir göstergesi olan, hareket eden güneş sembolü taşımaktadır. Bazı sanatlar Helenistik kültürden örnekler taşır. (Bu tesbitler Doğu Türkistan'daki Türk medeniyetinin, kültürünün zenginliğine ve derinliğine işaretler. Y.K.)

Niya'da çömlekçinin parmak izini taşıyan kırık bir çömlek parçası buldum. Heyecanlanarak, bizimle seyahat eden Doğu Türkistan'ın önde gelen arkeolojisti ve Niya üzerine bir otorite olan Wang Binghua'ya gösterdim. Bunu Amerika'ya götürmek için izin istedim. Orada adli bir antropoloğun parmak izlerini inceleyerek çömlekçi hakkında bilgi çıkarabileceğini söyledim. Bir Han Çinlisi olan Wang Bing, çömleği bir müddet elinde tuttu, sonra sordu: "**Çömlekçinin beyaz ırktan biri olup olmadığını söyleyebilir mi?**" Bilemeyeceğimi söyledim. Başını önüne eğdi ve çömlek parçasını cebine koydu. O parçayı bir daha asla görmedim. (Görüldüğü üzere Çinliler bilimi bile siyasete karıştırmışlar. O kadar ki çömleğin incelenmesinden dahi korkuyorlar. Çünkü çömlekçinin parmak izleri incelendiğinde

Türk ırkına mensup olacağını biliyorlar. Bu canlı örnek Çinlilerin ilme saygısını (!) da gösteriyor.Y.K.)

(...) 1980 yılında, Çinli bir arkeolojist Mu Shun Ying, (Lop Nor gölü yakınlarındaki Loulan adı verilen hayalet kasabada yaptığı bir gezi esnasında, güneşin kavurduğu çöl kumlarında muhafaza edilmiş, kahverengi, sarı uzun saçların, ölü olduğu halde her nasılsa güzel olan yüzünü çevrelediği bir kadının olağanüstü bir mumyasını bulmuştur. Şekil verilmiş bir dal parçası ile tutturulmuş keçi postundan bir giysi ile örtülüydü. Kafasında kaz tüyü ile çevrili bir keçe şapka vardı. Deri ayak-kabılır ayağını süslemekteydi. Yaklaşık 1.75 m. boyunda ve öldüğünde 40 yaşlarındaydı.

"Houlan güzeli" teşhire çıkarıldığında Uygurlar onu kalplerine aldılar ve ona "milletimizin annesi" olarak sahip çıktılar. Bir ressam tarafından yeniden yaratılan yüzü onun övgüsüne çıkarılan bir kasedin reklamını yapan posterini süslemektedir. Kasetteki bir şarkıda ona "**Kurgan Güzeli**" denmiştir.

Bu deyim onu Loulan'ın Uygurca ismi olan "Kurgan Vatandaşı" yapmaktadır. Şarkıcı *Zahir Burhan*'ın fotoğrafları da posterini süslemektedir.

Kurgan güzelini, uzak ve asude bir geçmişe uyuyor gibi gözüktüğü Doğu Türkistan müzesi'nde gördüm.

Onun bir zamanlar yürüyüş yaptığı, gezdiği göl, "Lop Nor", şu an Çin'in yakınlarındaki nükleer silah deneme sahasının ismidir....

(*Bu yazı *National Geographic Dergisi*'nden Türkçeye tercüme edilmiştir.

Tercüme:Orhan ŞİMŞEKKAN

DOĞU TÜRKİSTAN'DA PETROL VE DOĞALGAZ REZERVİ

İSMAİL CENGİZ

Eski çağlardan beri zengin altın madenleriyle ünlü olan Doğu Türkistan aynı zamanda petrol ve doğalgaz merkezidir. 1979 yılının sonuna kadar yapılan araştırmalara ve istatistiklere göre; petrolün çoğu Karamay, Akbulak, Orho civarında ve Tarım havzasında yoğunlaşmıştır.

Jeolojik verilere göre, Cungarya, Tarım ve Turfan havzalarının petrolün varoluş ve bekletilme koşullarına sahip olduğu anlaşılmıştır. Cungarya vadi-

sinde yer alan Karamay ve Akbulak yatakları bu vadinin kuzey-batısındaki küçük bir parçasıdır. Jeolojik verilere göre Cungarya vadisindeki petrol miktarı hacim, gaz-su ve vadinin çökme hızına göre hesaplandığında, petrolün gelecekteki miktarının 100 milyar tondan fazla olacağı yönünde tahmin yürütülmektedir.

Gerçek rakamlara ulaşmak için Çin ve Fransız jeofizik araştırma grubu bu havzada "sun'i deprem usulüyle" yeraltındaki petrolün jeolojik bileşimleri bulma konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Çeşitli noktalarda kuyu açma yöntemiyle yapılan bu çalışmaların bitiminde, tahminen 2000 yılı içinde Cungarya'daki petrol miktarını daha net olarak öğrenme imkanı ortaya çıkacaktır. Çinli ve batılı jeoloji uzmanları Cungarya vadisindeki petrolün meydana gelmesi ve oluşumundaki şartları ile petrolün derinliği, yer katmanlarının anatomisi gibi jeolojik koşulların Tarım ve Turfan havzalarına ve diğer bölgelere göre daha uygun olduğu ve çok daha büyük petrol yataklarının bulunma ihtimalinin büyük olduğunu açıklamışlardır.

Tanrı dağları ile Kuenlun dağları arasında yer alan "Tarım havzası"nın ise; ilmi araştırmalar ve jeolojik veriler sonucu petrol ve doğalgaz yatakları bakımından geleceği parlak bir bölge olduğu anlaşılmıştır.

Üçüncü bölge olan "Turfan havzası" petrol rezervi açısından en düşük miktara sahiptir. 10 milyon ton civarında petrol bulunacağı tahmin edilmektedir.

Genel olarak Doğu Türkistan petrolü, ağırlığı, yapışkanlık derecesi, ilk buharlaşma ve katılaşma noktası düşük (-9 C_ -38 C) ve mum miktarı az

olup, yüksek kaliteli petroler arasında-
dır. Bu petrolden; sıcak ve soğuğa da-
yanıklı, ezolyatsi iktidarı iyi olan trans-
formator yağı ile katılma derecesi -50
C'ye kadar olan uçak ve askeri işlerde
kullanılmak üzere dezil yağı-benzin
üretilebilir. Kimyasal içerikleri çok
yüksek olduğundan Doğu Türkistan
petrolü uluslararası şirketlerin ilgisini
çekmiştir. (Şincang'ın Enerji Menbaları, 1991
Ürümçi. sh:251-253)

Doğu Türkistan, 1940'lı yıllardan
sonra zengin petrol yatakları ile dünya-
nın dikkatini çekmeye başlamıştı.

27 Mart 1950 tarihinde SSCB'yle
imzalanan antlaşmalardan sonra petrol
ve gaz araştırıp çıkartmak amacıyla
"Çin-Sovyet Karma Şirketi" faaliyete
geçti. Ancak Doğu Türkistan'ın Çin de-
nizine uzaklığı, ulaşım sorunu, bağımsızlık
direnişleri ve teknik-mali yeter-
sizlikler nedeniyle yeterli araştırma
uzun süre yapılamamıştır.

Ancak 1980'li yıllarda ekonomik
açıdan dış dünyaya kapılarını açan Çin
Hükümeti, ekonomik gelişmeye paralel
olarak artan petrol ihtiyacını karşılaya-
bilmek için gözlerini Doğu Türki-
stan'daki petrol yataklarına çevirmeye
başladı. Nitekim 1981 yılında Exxon,
Shell, Atlantik, Richfield ve Occidental
gibi büyük petrol şirketleri anlaşmalar
yaparak, ülkenin güneyinde Tarım
havzasında mevcut olan petrol rezerv-
lerinin tesbitine ve çıkarılmasına yöne-
lik çalışmalar başlatıldı.

Fransız ve Amerikan Petrol şir-
ketlerinin yaptığı araştırmalarda alı-
nan sonuçlar son derece umut verici
olarak çıktı. Yüzölçümü neredeyse
Fransa kadar büyük olan (560 bin km²)
Tarım çukuru, Başbakan Li Peng'in
yaptığı açıklamaya göre "*dünyanın
en büyük petrol yataklarını barın-*

dırıyordu". Çin'in resmi tahmin ve ve-
rilerine göre Doğu Türkistan'daki pet-
rol yatakları, ülkenin bütün petrol re-
zervlerinin yarısından daha fazlasını
kapsamaktaydı. Ne var ki, bu yatakların
işletilmesi olağanüstü bir büyük-
lükte teknik ve mali kaynaklar gerek-
tirmekteydi. Diğer petrol yataklarının
bulunduğu bölgelerde olduğu gibi Ta-
rım'da da çözümlenmesi gereken sorun-
lar ve aşılacak engeller sayılmakla bite-
cek gibi değildir; Günde 40 dereceyi bu-
lan ısı farkları, bir petrol kulesinin üs-
tüne kocaman bir kumulu yığabilecek
kadar kuvvetli rüzgar fırtınaları vb...
Ayrıca üretilecek petrolü sanayi bölge-
lerine ve doğu limanlarına nakletmek
için 3 bin 500 kilometrelik bir boru hat-
tının yapılması da gerekecektir. (R.Cag-
nat.A.g.e. sh:284)

Nitekim 1980 yılında bölgede
araştırma yapan petrol şirketleri de bu
sorunlara parmak basmış; petrolü dışarı
çıkarmak için 2000 mil pipe-line dö-
şenmesini, ancak doğal engellerin aşı-
lması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çinliler Tarım havzasındaki petrolü dışarıya
çıkarmak için hazırlanan proje-
leri uygulamaya koymuş durumdadır.

Tarım vadisindeki dünyanın
ikinci büyük çölü olan "ölüm çölü" anla-
mındaki "Taklamakan Çölü" üzerinde
200 km uzunlukta ve 8 metre genişli-
ğinde modern karayolu inşası bitmek
üzere. Çin Hükümeti ayrıca Ta-
rım'daki petrol yataklarını Çin'in "Lian
Yungang Deniz Limanı"na bağlayacak
olan "Petrol Boru Hattı Projesi" için de
çalışmalarını sürdürmektedir. Bu pro-
jeye demiryolu hattının yapılması da
dahildir. 10 milyar dolara mal olması
beklenen bu proje için teknolojik des-
tek amacıyla Amerikan Exxon Şirketi
ile bir protokol imzalanmıştır.

Ayrıca Doğu Türkistan'ın petrol yataklarına göz diken ve ihtiyacı olan Japonlar da, bölgedeki petrolün çıkarılması ve taşınması için ciddi girişimlerde bulunmuştur. Japonlar, "21. Yüzyıl İpek Yolu Projesi"nin hazırlığını yapmaktadır. Bu projeye göre; Orta Asya'yı (Büyük Türkistan'ı) Okyanus'a bağlayan 5000 km.lik bir boru hattı gerçekleştirilecek ve bu boru hattı ile hem Türkistan Cumhuriyetlerinin petrolü, hem de Doğu Türkistan'ın petrolü Uzak Doğu deniz limanlarına aktarılacaktır." Bu projenin 2000.li yılların ilk çeyreğinde tamamlanması planlanmıştır. Japon "Mitsubishi" şirketinin genel müdürü Shinoroko Morohashi başkanlığındaki bir Japon heyeti yalnızca bu projeyi görüşmek için 1993 yılının Ağustos ayında Türkistan Türk Cumhuriyetleri'ne ziyarette bulundu. Ve Kazakistan'a 300 milyon dolar kredi verdi.

Çinliler de bu projeye sıcak bakmaktadır. Nitekim 1997 yılı Ağustos ayında Çin Hükümeti, Kazakistan'daki en büyük petrol yatağının ihalesini kazanmıştır. Çin Ulusal Petrol Şirketi, Amerikan ve Batı firmalarını geride bırakarak Kazak Aktobemunaigas'ın % 60 hissesini almayı başarmıştır. Çin'in bugüne kadar ki en büyük dış yatırımı olan bu proje; Kazakistan'ın doğalgaz ve petrolünü yalnızca çıkarmayı değil, Doğu Türkistan'daki Karamay Petrol bölgesine 3 bin kilometrelik bir boru hattı döşeyerek dış pazarlamasına da ortak olmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Çin'in 1996 ilkbaharında Özbekistan ve Kırgızistan ile ortak kara ve demiryolu inşaatı için anlaşma imzalamış olması bu tesbitlerimizi doğrulamaktadır.

Doğu Türkistan'daki petrol rezervinin gerçek rakamını hep gizleyen Kızıl Çin Hükümeti, 17 Şubat 1993 ta-

rihinde "petrol sırrını" dünyaya ilk defa açıklayarak, yabancı yatırımcıların buradaki bakir petrol yataklarını açmaya çağırdılar. Verilen resmi bilgiye göre sadece bölgenin güneyinde 74 milyar varil petrol rezervi olduğu açıklanmıştı. (A.Smith Albion ve diğer kaynaklar)

Çin Hükümeti'nin açıkladığı bu zengin petrol yatakları, dünya kamuoyunu şaşkına çevirmiştir. 24 Ağustos 1993 tarihinde Çin Petrol ve Doğal gaz Şirketi, Başbakanlık basın Merkezi'nde bir basın toplantısı düzenleyerek, Doğu Türkistan'ın tarım havzasındaki petrol arama çalışmaları neticeleri ve bölgedeki yatırım programı hakkında bilgiler verildi.

Verilen bilgilere göre, sadece Doğu Türkistan'ın tarım havzasında keşfedilen petrol rezervi 74 milyar varildi. (Cungarya ve Turfan havzaları hariç) Oysa Doğu Türkistan dışındaki bütün Çin topraklarında keşfedilen petrol rezervinin toplamı sadece 24 milyar varildi. Buna göre **Doğu Türkistan'daki petrol rezervi, Çin'in toplam petrol rezervinin % 80'ine tekabül etmektedir.**

"Wall Street" dergisinin 18 Şubat 1993 tarihli sayısında verilen bilgilere göre **"-petrol yatakları 410.790 km², petrol rezervi 8.2 milyar ton'dur. Doğu Türkistan'daki doğalgaz rezervi toplamı ise 2,5 trilyon m³ olup, bu kaynakların Suudi Arabistan'dan daha da zengin olduğu"** belirtilmiştir. Bir başka kaynağa göre ise **"-petrol rezervinin İran ve Irak'daki rezervlerin on misli büyüklüğünde olduğu"** ifade edilmiştir. (The Muslim World. 18.10.1972)

Bölgede araştırma yapan batılı petrol şirketlerinin ifadelerine göre ise ülkenin güneyinde tarım havzasında

tesbit edilen petrol alanlarının sadece yüzde 50'nde 50 milyar ton petrol, 8 milyar m³ ise doğalgaz rezervi mevcuttur. 1996 Yılı Resmi Çin Yıllığı'na göre 2000 yılına kadar yeni açılacak doğalgaz rezervi 4 milyar m³'dür.

Şimdiye kadar toplam 850.000 km²'lik alanda yani Türkiye kadar geniş bir araziye içine alan 20'den fazla havzanın petrol içerdiği ve bunlar içinde sadece 718.600 km².lik bir alana sahip dört havzada 30 ila 50 milyar tonluk petrol rezervi bulunduğu tesbit edilmiştir.

10 metreye kadar olan katmanlarda petrol tesbit edilen alanlarda modern bir araştırma yapılmadığından, ulaşım imkanlarının kısıtlı olmasından ve diğer sebeplerle (hava durumu, siyasi durum) kesin bir rakam ileri sürmek mümkün olmamaktadır. Ancak yalnızca ülkenin güneyindeki Tarım havzasındaki petrol ihalesine 17 ülkeden 68 şirketin ihaleye katılması bölgenin zenginliğine işaret etmektedir.

Yeni Petrol ve Doğalgaz Kuyuları

"(Son keşfedilen; 100 milyon ton ham petrol rezervi ile "bir çölde bulunmuş en büyük rezerv" diye nitelendirilen "Tazhong No.4 kuyusu ve kuzey-doğu Doğu Türkistan'da bulunan ve 380 milyon ton rezerve sahip olduğu tahmin edilen "Baolang" kuyusudur)" (A.Smith Albion, ICWA Letters, August 31, 1996 -Yeni Forum, Nisan/Mayıs 1997 s.19)

Bölgede yeni kuyular açılması çalışmaları hızla sürdürülmektedir. *Tarım Petrol Yataklarını Denetleme ve Kuyu Açma Merkezi*'ne bağlı Bügür bölgesindeki petrol yatağında 1 milyon ton üretim hedeflenen altyapı inşaatının ikinci aşaması ile Santam (Hürri-

yet) nehrinin doğusundaki 500 ton hacimli kuyu inşaatı tamamlanarak 1996 yılında üretime geçilmiştir. Dongkotan mevkiinde 600 ton üretim kapasiteli petrol kuyusu açma çalışmalarına başlanmıştır. Orta Tarım bölgesindeki 100 milyon ton üretim kapasitesi olan 4 petrol yatağının hizmete geçmesi projesi sürdürülmektedir. Nitekim bu mevkide 130 km uzunluğunda asfalt yol inşaatı da tamamlanmıştır. 1993 yılı içerisinde başlatılan Tarım bölgesindeki petrol kuyularını birleştirme projesine göre; Güney Bügür Petrol yatakları, Santan (Hürriyet) Petrol Yatağı, Azadlık nehri doğusundaki petrol yatakları, Dongkotan Petrol Yatağı, Orta Tarım'daki 4 Petrol Yatağı ile Yeni mahalle Petrol yatakları 1996 yılı sonu itibariyle birbirine bağlantılı olarak üretime geçmiştir. 1993 yılı itibariyle Tarım bölgesindeki petrol kuyularının sayısı 101'e ulaşmış durumdadır.

1993 yılı içerisinde yapılan jeolojik çalışmalar sonucunda Tarım bölgesindeki;

4 no.lu kuyuda; 100 milyon ton,

3 no.lu kuyuda; 900 milyon ton,

2 no.lu kuyuda; 100 milyon ton,

6 no.lu kuyuda; kaliteli rezerv,

Bügür Tepesinde; bol miktarda petrol ve doğal gaz,

Kuşar havzasında ise 10 milyar 760 milyon ton petrol ile 839 milyon m³ doğalgaz rezervi tesbit edilmiştir.

1993 yılı itibariyle sadece Tarım bölgesinde tesbit edilen petrol rezervi 19.150.000.000. tondur. Bu rakamın 29 milyar 630 milyon tona kadar çıkacağı tahmin edilmektedir. (1994 Şincang Yıllığı, sh. 461 Ürümqi, 1994)

Halen işler vaziyette olan Bügür-

Kuçar boru hattından 1993 yılı itibariyle 1.437.800 ton petrol akıtılmıştır. Sadece bu bölgeden 1.440.951 milyar değerindeki 1.453.951 ton petrol satılmıştır. (1994 Şincang Yılnamesi)

Diğer bölgelerde de yani (Cungarya Petrol Havzası ile Turfan-Kumul Petrol Sahası)'nda da arama ve üretime geçme çalışmaları hızla sürdürülmektedir.

Turfan-Kumul Petrol Yataklarını Denetleme ve Kuyu Açma Merkezi'ne göre 4.323 km² lik alan üzerinde petrol ve doğalgaz araştırması yapılmış, toplam 7.649 m. derinliğinde, 44 sondaj aletiyle 272 kuyu açılmıştır. (Şincang Yılnamesi sh. 462) Bunlardan 46 kuyu kontrol altına alınmış, 47 kuyuda üretime geçilmiştir. Yenisar-Midin mevkiinde 179 bin ton; İdirlik, Yenisar, Midin, Baka ve Hunha gibi petrol deneme alanlarındaki 25 kuyudan 1993'de 57.200 ton petrol çıkarılmıştır. 1993 yılı itibariyle bu bölgeden 1.151.800 ton petrol edilmiştir.

Bu bölgeden bir yıl içinde toplam dışarıya nakledilen ve satılan toplam petrol miktarı: 1.061.600 ton'dur. 1992 yılına göre 498.100 ton fazla üretim olmuştur. Bu petrol miktarının 899.700 tonu demiryolu ile, 162.900 tonu ise karayolu ile Çin içine nakledilmiştir. (1994 Şincang Yılnamesi sh.463)

"Tarım Havzasındaki günlük verim 2500 ton civarındadır. Çin'in Dokuzuncu Beş Yıllık Planı uyarınca, Doğu Türkistan'ın toplam üretimi, şu andan 2000 yılına değin 80 milyon ton olacaktır." (Ortalama 44 bin ton/gün). (A.Smith Albion, a.g.m.) 1 ton ham petrolün ortalama fiyatı 200 dolar'dan hesaplandığında, 80 milyon ton petrol üretiminden Pekin yönetiminin üç yıl içinde kazanacağı miktar: 16 milyar dolar ola-

caktır. Diğer sanayi ve tarım ürünlerinden elde edilecek geliri de ilave ettiğimizde Pekin yönetiminin Doğu Türkistan'ın sırtından nasıl geçindiği ortaya çıkmaktadır. Ne var ki, Pekin yönetimi bu haksız kazancı, bölge halkı ile paylaşmamaktadır. Mesela, 1995 yılında Doğu Türkistan'dan Çin'e götürülen ham petrol 50 milyon tondur. Aynı yıl içinde Doğu Türkistan'da kişi başına düşen yıllık milli gelir ise sadece 622 yuan'dır. (1\$=8.35 yuan) (Şincang Yılnamesi, 1994)

Pekin yönetimi 1996 yılı Ağustos ayında, Doğu Türkistan'da tatbik mevkiine konacak ve çoğunluğu altyapı yatırımları ile ilgili 30 kalkınma projesini finanse etmek üzere sadece 12.2 milyar yuan yani 1.5 milyar USA Dolar tahsis etmiştir (A.Smith Albion, a.g.m.)

"Çinliler, herkese bol kar ve refah vadetmektedirler. Uygurlar ise bunda kutlanacak bir şey bulamamaktadırlar. Petro-dolarların Pekin'in kasalarına akacağını düşünmekte ve öfkelenmektedirler. Bu servet, sübvansiyonlar biçiminde Doğu Türkistan'a geri dönecek olsa bile, kendilerini medyunu şükran hissetmeyeceklerdir; zira, petrol gelirinin tamamının kendi hakları olduğuna inanmaktadırlar.

Pekin'in azınlık uluslar problemine bulduğu çözüm yolunun zayıf noktası, işte tam da buradadır. Uygurlar, ne denli zengin olurlarsa-olsunlar, Doğu Türkistan'ı doğal kaynakları gözü-doymaz bir imparatorlukça yağmalanan bir müstemleke olarak gördükleri sürece rahat-duracağına benzememektedirler. Her yeni petrol kuyusu açıldığı haber verildiğinde, Uygurlar, Pekin'in kasasına düşen akçaların tıngırtısını duyar gibi olmaktadır." (A.Smith Albion, a.g.m. Yeni Forum Mayıs 1997 s.19)

ATATÜRK'ÜN DOĞU TÜRKİSTAN'A BAKIŞI

ABDULHAMİT AVŞAR

İst. Üniv. Siyasal Bilgiler Fak.
Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doktora Öğrencisi

Günümüz konjoktüründe yeni nüfuz sahaları elde etmek ve daha güçlü bir konuma gelmek siyasal değişimlerden akıllıca yararlanabilmeye bağlıdır. Denilebilir ki Türkiye, bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin dağılmasını yeterince değerlendirememiştir. Bunun Sovyet sisteminin belki o kadar erken çökeceğinin beklenmemesinden veya Türkiye'nin o coğrafyada yaşayan soy-

daşlarına ilişkin net bir politika oluşturmamış olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu sebeple Sovyetler Birliği dağılıp, oradaki Türkler bağımsız birer devlet olarak ortaya çıkınca, hemen günü birlik denilebilecek ve daha çok duygusal bir zemine oturan politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Böylece, daha önceden tüm ayrıntı ve ihmalleri ile belirlenmiş bir devlet politikasından bu yoksunluk, çok geçmeden tümüyle ülkemizin lehine olan durumun kaybolmasına ve neredeyse herhangi bir dünya ülkesi gibi muamele görmeye başlamasına yol açmıştır. Halbuki ilk günlerde Türkiye'nin önünde çok büyük imkan ve fırsatlar vardı. Günün gerçeklerine uygun, akıllıca bir politika, ülkemizi bu coğrafyada rakipsiz kılabilirdi. Ancak başarısız oldu. İşte bu noktada akla gelebilecek en önemli soru "*Türkiye niçin önceden bu duruma hazırlıklı değildi?*" sorusudur.

Uzun süre Türkiye'nin dış siyaseti, özellikle kendi soydaşlarına ilişkin yönüyle, -her nedense- bir tanımamazlık ilkesi üzerine kurulmuş, bunun en önemli gerekçelerinden biri olarak da Mustafa Kemal Atatürk'ün "*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*" sözü ileri sürülmüştür. Aca- ba Atatürk, o dönemin şartlarında bunu söylerken, dış Türkler, özellikle Türkistan ile ilgili ne gibi tahminlerde bulunuyor, bu meselede nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusunda neler düşünüyor, nelerin yapılması gerektiğini tavsiye ediyordu? İşte bu yazımızda buradan hareketle, Atatürk'ün Türkistan ve

özellikle Doğu Türkistan'a olan ilgisinin altını çizmeye çalışacağız.

Mustafa Kemal, henüz Sovyetler Birliği'nin en güçlü olduğu bir dönemde, bu imparatorluğun çökebileceğini tahmin ederek buna hazırlıklı olunması gerektiğine dikkat çekmişti. Nitekim 1933 yılında yaptığı ünlü konuşmasında bu hususu açıkca dile getirmektedir:

"Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir... Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak... Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür...

...Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını beklemeyiniz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli..." (1)

Daha da önemlisi yukarıya alıntılanan bu sözler, Mustafa Kemal'in yalnızca o tarihte oraya çıkmış, o güne özgü bir yaklaşımı da değildi. Dış Türkler için "sahip çık-

maya hazır olmalıyız" diyen Gazi, onlarla ilgilenmeyi aynı zamanda Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından da zorunlu görüyordu. Öyle ki henüz Cumhuriyet ilan edilmeden önce, 21 Aralık 1920'de TBMM Başkanı sıfatı ile, dönemin Savunma Bakanı Fevzi (Çakmak) Paşa'ya da kendi el yazısıyla gönderdiği bir talimatta bu açıkca görülmektedir:

"(Afgan Ordusunun yeniden düzenlenmesi için bir subay heyetinin oraya gönderilmesi konusunun ele alındığı talimat): "Asya-yı Vusta'da emrimize amade kuvvetli bir orduya malik olmamız hususu oldukça temin edilmiş ve dolayısıyla her icab ettiği anda Anavatani gavail-i harbtten siyanet için ... bir vasiya elde et(mek)" için yazılmıştı.

O dönemin dış politikaya bakanışını ortaya koyan önemli bir belge sayılabilecek bu talimata göre, gönderilecek subay heyetinin seçilmesinde ilk dikkat edilecek nokta onların "...(*kendilerini*) gerek Afgan, gerek Türkistan ve Buhara ahali ve askerlerine fevkalade sevdirecek" kimselerden seçilmesidir. Daha da önemlisi Mustafa Kemal'in "Afganistan müdüran-ı umuru (*yöneticilerini*) harici entrikalar sayesinde İslamiyet ve Türklüğün menafiine hardim bir Afgan hizbi mevki-i iktidara getirebilecek kadar kavi bir mevki edinmesi" sözleridir. Görülüyor ki, henüz Milli Mücadele'nin devam ettiği ve Türkiye'nin kendi bağımsızlığı için mücadele vermek durumunda olduğu bir dönemde dahi Gazi, Türklüğün menfaati için bir

başka ülkenin içişlerine karışabilmesini öngörüyordu.(2)

İşte Türk Dünyası ile bu kadar yakından ilgilenen ve bunu hem Türkiye hem de oradaki Türkler açısından çok önemli gören Atatürk, bu bağlamda, Doğu Türkistan'a da özel bir yer ayırıyordu. Nitekim Afet İnan'ın "Atatürk'ün Yazdığı Tarihi Soruları" dediği

...nında kaleme alınmış bir soruda M. Kemal Paşa, önce; "İşleri yapan insanların bulunduğunu" sormakta, "Çin Türkleri nereleridir?" de hem Atatürk'ün ilgi olarak Doğu yasını gördüğünü bu coğrafyaya ilgi vermesi bakımından

Atatürk'ün Doğu Türkistan'a ilgisi, özellikle 1931'de başlayıp 1933 Kasım'ında bağımsız bir devlet kurulmasıyla sonuçlanan istiklal mücadelesi sırasında daha somut olarak kendini gösterecektir. Öyle ki bu dönemde, bir yandan hükümetin resmi yayın organı sayılabilecek olan Cumhuriyet Gazetesi'nde, Doğu Türkistan'da yaşanan gelişmeler sürekli bir biçimde kamuoyun duyurulmaya çalışılırken, (4) Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras da "*Kemalist Türkiye siyasetinin bir esası da, her milletin inkişafını memnuniyetle görmek olduğuna göre, kendi dilini konuşan bir diyar hakkında tabii başka türlü düşünemez*" diyordu.(5)

Şüphesiz gerek Cumhuriyet Gazetesi'nin tutumu, gerekse Dışişleri Bakanı'nın beyanatı Atatürk'ün bilgisi dışında olamazdı. Anlaşıyor ki Atatürk, Doğu Türkistan'da cereyan eden olaylara destek veriyordu ve bunu da saklamaya gerek duymuyordu. Nitekim, 1933'te Afganistan'ın başkenti Kabil'de bulunan Almanya Büyükelçisi tarafından ülkesine gönderilen bir raporda; "...Türk Hükümeti, Şarki Türkistan Türkleri'nin hareketlerine yakınlık duymakta ve Sovyet Hükümeti'nin noşuna gitmeyen bazı şeyleri de el altından yapmaya çalışmaktadır"(6) denilmektedir. Yine Mustafa Kemal Paşa'nın, Dr. Mustafa Ali Kentli, Mahmud Nedim Kaytmaz ve Ahmet Tefik Paşa'yı Doğu Türkistan'a gönderdiği ve kurulmakta olan yeni Türk Devletinin yönetim şeklinin "cumhuriyet" olmasını tavsiye ettiği bilinmektedir. (7) Yine bu cümleden olarak, Atatürk'ün Memduh Şevket Esendal gibi bölgedeki Türk lehçelerine vakıf ve Türk boylarını yakından tanıyan bir insanı Doğu Türkistan'ın sınır komşusu Afganistan'a büyükelçi olarak göndermesi de anlamlıdır. Nitekim Esendal'ın orada göreve başladıktan sonra yaptığı ilk işlerden birisi, Doğu Türkistan'la ilgili bilgi toplamak üzere oraya gidip gelenler aracılığıyla bir istihbarat ağı oluşturmak olmuş; orada bulunduğu süre içerisinde de Doğu Türkistan meselesiyle yakından ilgilenmiştir. (8)

Görülüyor ki Mustafa Kemal, daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında ve o günkü (olumsuz) şartlara rağ-

men Doğu Türkistan'a özel bir ilgi göstermiş, orada meydana gelen gelişmelerle yakından ilgilenmiş ve elden geldiğince destek olmaya çalışmıştır. Buradan yola çıkarak denebilir ki, bugün artık güçlü bir devlet konumuna gelen günümüz Türkiyesi'ne bu konuda düşen görev, Atatürk'ün çizdiği bu yolu takip ederek *-elbette kendi çıkarlarını da ön planda tutarak-* Doğu Türkistan'a gereken önemi vermektir... Bunun en birinci adımlarından birisi de Doğu Türkistan'ın geleceğine ilişkin bir devlet politikası oluşturmaktır, kuşkusuz... Böylece hem yarın meydana gelebilecek bir gelişme karşısında Batı Türkistan Cumhuriyetleri'nde olduğu gibi hazırlıksız yakalanılmamış olacak, hem de Atatürk'ün mirasına sahip çıkılmış olunacaktır...

1933'te Afganistan'ın başkenti Kabil'de bulunan Almanya Büyükelçisi tarafından ülkesine gönderilen bir raporda;

"...Türk Hükümeti, Şarki Türkistan Türkleri'nin hareketlerine yakınlık duymakta ve Sovyet Hükümeti'nin hoşuna gitmeyen bazı şeyleri de el altından yapmaya çalışmaktadır" denilmektedir.

Türkiye, bugün de Doğu Türkistan'ın geleceğine ilişkin bir devlet politikası oluşturmmalıdır.

(1) Bk. Yeni Türkiye (Türk Dünyası Özel Sayısı), Yıl 3, S.15, Ankara, Mayıs Haziran 1997, s.13, Suat İLHAN, "Türk Devrimi ve Türk Dünyası", Yeni Türkiye s. 58-59, Türkiye-Azerbaycan Dostluk Derneği Yayınları, Ankara, s.3

(2) Metnin tamamı şöyledir:

21.12.36(1920)

Fevzi Paşa'ya

Müdafaa ve Maliyemiz icabatı kabil-i telif olduğu takdirde Afgan ordusunu tensik için bir heyet-i zabitanın izamını ehem ve elzem görmekteyim.

Cemal Paşa'nın merbut mektubunda zikredildiği veçhile, bunun istikbalde Anadolu üzerine çöken bar-ı sakili tahfife yarayabileceği gibi nukuat-ı atiyeye riayet edildiği takdirde Asya'yı Vusta'da emrimize amade kuvvetli bir orduya malik olmamız hususu oldukça temin edilmiş ve dolayısıyla her icabettiği anda Anavatanı gavail-i harbten siyanet için İngilizleri daha uzaklarda işgal etmek için bir vasıta elde edilmiş olur.

Fikr-i acizeme göre bu heyeti teşkil edecek zabitanın intihabında ve kendilerine verilecek talimatta zirdeki nukuat nazar-ı itibar alınmalıdır.

Evvelen: Bu heyetin bidayette siyasetle iştigal etmeyip sırf vazife-i askeriyesini ifa ve kendisini gerek Afgan gerek Türkistan ve Buhara ahali ve askerlerine fevkalade sevdirmesi.

Saniyen: Giden zabitanın zahiren Afgan Hükümetinin adamları olmuş gibi görünmekle beraber daima ve her halükarda Türk Hükümetinin bilcümle evamirine tabi olacak ahlak ve metanetle intihap edilmesi ve bunu bir dereceye kadar temin zımında Afganistan hizmetinde buldukları müddetçe terfi ve sair hususatta Türk ordusu kadrosuna dahil bulundurulmaları.

Salisen: İşbu heyetle telli veya telsiz telgraf muhaberesinin tesisine çalışılması.

Rabian: Afganistan müdüran-ı umuru harici entrikalar sayesinde İslamiyet ve Türklüğün menfaine mugayir bir surette hareket etmeye hazırlandıkları takdirde, heyetimizin, bu suretle hareketlerine mani olabilecek ve İslam ve Türk menafine hadim bir Afgan hizbi mevki-i iktidara getirebilecek kadar kavi bir mevki edinmesi.

Kültür Bakanlığı'nca hazırlanan **Atatürk Döneminde Türk Dış Politikası** adlı kitapta "36 numaralı belge" olarak yer alan bu talimatın sadeleştirilmiş hali için bk: Mustafa ONAR, **Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları**. Cilt:II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s.220 (Belge No:976)

(3) Afet İNAN, **Atatürk Hakkındaki Hatıralar ve Belgeler**. TTK Basımevi, Ankara, 1959, s.268 (Eserde bu belgenin orjinal şekli de yer almaktadır)

(4) Örneğin bk. **Cumhuriyet Gazetesi**, 24 Nisan 1933, 29 Nisan 1933, Kanunuevvel 1933, 24 Kanunusani 1933, 27 Kanunusani 1933.

(5) **Cumhuriyet**, 30 Kanunusani 1934

(6) Lars Erik NAYMAN, **Turkish Intluence on the Islamic Republic of Eastern Turkestan**. (Aynı Basım), TTK Basımevi, Ankara, 1981, s.818

(7) Ömer KANAT, "**Cumhuriyet Devrinde Doğu Türkistan'la Münasebetler**", Doğu Türkistan'ın Sesi, Yıl.1 No.4 İstanbul, Aralık 1984, s.34 Ayrıca Bk. L.E.NAYMAN, A.g.e. s.818

(8) M.Rıza BEKİN "**Ölümünün 44. Yıldönümünde Memduh Şevket Esendal'ın Türklüğe Hizmetleri**", Ropörtaj:İsmail CENGİZ, Doğu Türkistan'ın Sesi, Yıl.13, No:48, İstanbul, Nisan 1990, s.97

Yazı Kurulu'nun Notu: Bu konuda Prof. Dr. Mehmet Saray'ın "**Atatürk ve Türk Dünyası**" adlı eserine müracaat edebilirsiniz. Ayrıca 1982 tarih ve 24 no.lu Doğu Türkistan Dergisi'nin 31nci sayfasına bakabilirsiniz.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA DEMOGRAFİK YAPI

İLYAR ŞEMSEDDİN

Fiati : 500.000.TL
Tel:0232-248 00 14
İrfan Eğt. Mer. İzmir

"Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan gibi parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün elinde simsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir... Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak... Dil bir köprüdür... İnanç bir köprüdür... Tarih bir köprüdür...

...Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını beklemeyiniz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli..."

Mustafa Kemal ATATÜRK

**ULUSLARARASI
AF ÖRGÜTÜ
AMNESTY'NİN RAPORU
ÇİN'DE
İNANÇLI
İNSANLARA
YAPILAN
BASKILAR**

"Dini inançların özgür olması demek, dinin özgür olması demek değildir"

18/5/1996 Xinjiang Günlük Gazetesi

Çin'de raporlara göre 30 - 40 milyon Müslüman yaşamaktadır. Ülkenin müslüman nüfusunun çoğu Çin'in kuzey-batısında yaşamaktadır. Özellikle otonom bölgeler olan Xinjiang (Doğu Türkistan) ve Ningxia Hui'de önemli bir çoğunluk ayrıca Gansu ve Qinghai özel idareye tabi bölgelerinde de yaşamaktadırlar. Güney Çin'de de bir kısım Müslüman yaşamaktadır. Örnek olarak Yunnan özel idareye tabi bölgesini ve Hainan adasını verebiliriz.

Tibet'de olduğu gibi Doğu Türkistan bölgesinde de, "DİN", devletteki otoriteler tarafından "ulusal birliği tehdit unsuru" olarak kabul edilmiştir. "Camiler" bu tehdidin potansiyel odak noktası olarak görülmüş ve bunun sonucu olarak bir kısmı ve bazı dini okullar kapatılmıştır.

Yıllar boyunca Doğu Türkistan ve diğer bölgelerde, dini yada kültürel aktiviteler nedeniyle müslümanlar gözaltına alınmış veya uzun süreli hapse atılmıştır. Örneğin ekim 1993'te iki ay

boyunca Qinhai ve Xining özerk bölgelerinde binlerce müslüman tarafından Çin aleyhine gösterilen düzenlenmişti. Yetkililer bu göstericileri ezerek dağıtmıştır. Devlet tarafından, gösteriye katılanlar hakkında bir kitap bastırılmış ve kitapta devletçe saldırgan görülen müslümanların resimleri yer almıştır. Bu yayın, kısa sürede ırkçı gösterilere yol açmıştır.

İki ay süreyle göstericiler tarafından kullanılan camiler, devlet yetkililerince incelenmeye alınmış, bir düzineden fazla insan sorgulanmak üzere gözaltına alınmıştır. Tutuklanandan daha sonra haber alınmamıştır.

Yine kaynaklara göre 1993 yazında 500 kadar müslüman, Molla Ablikim Mahsunhaşim taraftarı oldukları için tutuklanmıştır. Gerekçe olarak Kaşgar'ın güneyinde yapılan ve Molla'nın anısına düzenlenen gösterilerde ulusal (ırkçı) gösterilerin yapılması gösterilmiştir.

Molla Ablikim Mahsunhaşim, herkesçe tanınan ve saygı duyulan bir profesör idi. İslam Enstitüsü'nde hocalık yapan Molla, hayatının pek çok yılını hapiste ya da sorgu için gözaltında geçirmiştir. Molla, "eylemci bir ayrılıkçı" olarak suçlanmıştır.

Gözaltına alınan 500 göstericinin 40'ndan birkaç ay sonra bile bir haber alınamamış, sorulduğunda halen gözlem altında oldukları söylenmiştir.

Bazı Uygur göstericiler Ağustos 1990'da elden ele gezdirilen bir "bildiri" nedeniyle tutuklanmışlardır. Bildiride camilerin kapatılması, dini aktivitelerin engellenmesi protesto ediliyordu. Bu bildiri nedeniyle *Abdül Melik* (bir dükkan işçisi) tutuklanmış ve 5 yıl hapse atılmıştır. Bu şekilde bir bildirin hazırlanmasında görev alması "eylemci-ayrılıkçı" olarak değerlendirilmesine yetmiştir. Bildiri ile ilişkisi ol-

duğu sanılanlar (ki bunlar arasında bilinenler, 49 yaşındaki Abdülkadir Eyüp, 47 yaşındaki Abdurrahman Abliz, 60 yaşındaki Alimcan Karihacım ve 70 yaşındaki Ömerhan Mahsum'dur) en az ikişer yıl hapiste tutulmuştur. Bazılarının akibeti konusunda kesin bir bilgi edinilememiştir.

Son aylarda Doğu Türkistan'da kabul edilmeyen dini aktivitelere uygulanan baskılar yoğunlaştırılmıştır. *Şincang günlük gazetesine* göre, Kasım 1995'te bölgenin din işleri bürosu, artan sayıdaki resmi makamlarca ohaylanmamış kursları nedeniyle uyarılmıştır.

Yetkili müdürden "yasadışı dini aktivitelere" karşı tavır alması istenmiş, yetki verilen ibadet yerleri ve hocalarla ilgili listenin güncellenmesi istenmiştir.

Hükümet yetkilileri "yasadışı dini faaliyet ve ırkçı ayrılıkçılara" kontrol amaçlı büyük bir propaganda kampanyasını Doğu Türkistan'da başlatmıştır. Kampanya, ülkenin diğer taraflarında da yürütülen "göstericileri cezalandırma" politikasının devamı şeklindeydi. Hep "yükselen dini fanatizm" konusunu işlemişlerdir.

Doğu Türkistan Otonom Bölgesi meclis üyelerinden *Abdulahat Abdureşit'e* 19 Nisan 1996 tarihinde Aksu'da Parti'nin din politikasına uyması ve illegal dini faaliyetleri yasaklaması yetkililerce söylenmiştir.

Yasak dini faaliyetlerde, din şemsiyesi altında etnik, ayrılıkçı, ırkçı eylemlerde bulunduğu söylenmiştir.

14 Mayıs 1996'da Komünist Parti komitesinin Birleşik Ön İnceleme Bölümü tarafından gerçekleştirilen bir toplantıda Doğu Türkistan'daki toplumsal denge ve istikrara en büyük tehdit unsuru olarak *etnik, ayrılıkçı ve yasadışı dini faaliyetler* gösterilmiştir. Toplantı da bunları engellemek için "kuvvet kullanılması" tavsiye edilmiştir. Bunun sonucu olarak 7 Mayıs 1996'da Xinjiang Günlük Gazetesi'nde "*Parti politikasının uygulanması ve yasadışı dini faaliyetlerin kontrolü*" konulu bir makale yayınlanmıştır. Makale de, "*bazı kişilerin dini aktiviteleri kullanarak dini fanatizmi körüklediğini, yönetimde, yargıda, eğitimde, evlilikte ve aile planlamasında etkili olmaya çalıştıkları*" yazılmıştır. Makale de, "*dış güçlerin etkinliği*" konusunda uyarıda bulunuluyor; yasak

Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerinden görüntüler

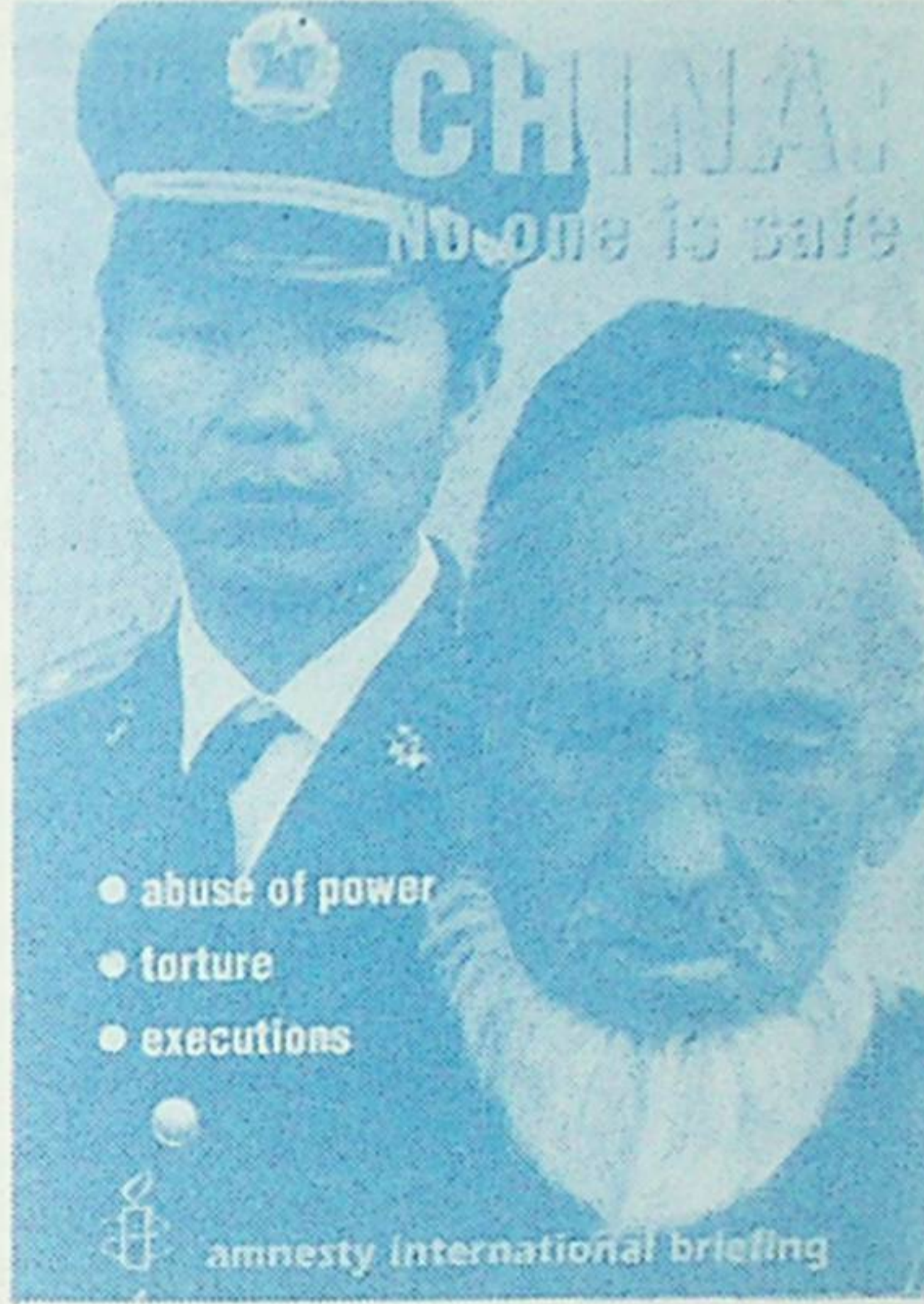
özel eğitim yerlerinden, dini okullardan ve hatta fabrikalardan bahsediliyordu.

Bilgi kaynaklarından biri olan genç bir müslüman işadımı, *Çin'de militan gençlerin 5 din okulu öğrencisini hocalarının evinin önünden çıkarken tutuklandığını* söylemiştir. Ayrıca hazırlayanların tutuklandığı, yayınların da yasaklandığı öğrenilmiştir.

İslami yayınların basılması ile ilgili yeni kurallar yine aynı gazetenin nisan 1996 sayısında yayınlanmıştır. Buna göre bütün yayınlar resmi matbaalarda basılmalı ve her biri için yetkililerden "*basılabilir*" onayının alınması gerektiği belirtilmiştir. **Sisteme karşı, politikalarına aykırı kitap ve kaset yayınlamak kesinlikle yasaklanmıştır.**

Yapılan yasaklamalar 14 Mayıs'da yapılan bir televizyon yayını ile halka duyurulmuştur. Yayında; **dini yayınların okullara sokulmasının kesinlikle yasak olduğu** vurgulanmıştır. İçinde öğrencilerin bulunduğu kimselere dini, ayrılıkçı ideolojik politikalarla ilgili anlatımlarda bulunması yasaklanmıştır. Mevcut market'in bu yayınlardan mümkün olduğunca temizlenmesi istenmiştir.

Ayrılıkçı kişilerin yapılan uyarılara rağmen ayrılıkçı fikirlerini ve dini doktrinlerini genç insanların beynine yerleştirdiklerini, çarpıtılmış tarih kitapları ve magazinlerle fikirlerini yay-

Uluslararası Amnesty International'ın Çin ile ilgili yayınladığı broşür kapağı: Çin güvenli değil

dıklarını, bazen video ürünlerinden de yararlandıkları açıklanmıştır.

Nisan, Mayıs 1996 aylarında bazı "**bombalama eylemleri**" görülmüş ve 73 yaşındaki yaşlı bir imam yaralanmıştır. Bu saldırılar, yönetimce islami ayrılıkçı güçlere maledilmiş, **artık ayrılıkçıların saldırı eylemlerine başladığı** bildirilmiştir.

7 Temmuz 1996'da "**Xinjiang Televizyonu**", **polis bir miktar "YASADIŞI" camii ve dini okulu kapatıp yıktığını** söylemiştir. Gerekeç olarak **yasadıışı dini yayınların bulunması** gösterilmiştir. Bir miktar suçlunun da yakalandığı söylenmiş, ancak suçlanma gerekçeleri verilmemiştir. Suçlulardan çok azının kimliği açıklanmıştır. Açıklananlardan biri, Uygur müslümanı **Abdülvahid Aymehmet** üç yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

Sonuç:

Dini aktivitelere ulusal ve yerel kuralların uygulanmaya çalışılması sonucu **dini aktiviteler sınırlandırılmış, dini cemaatlerin elemanları sorgulanmış ve hapse atılmıştır.** Benzer baskılar hıristiyan toplum üzerinde de uygulanmıştır.

Uygulanan baskı politikaları, otoriteler tarafından ulusal birlik ve düzenin korunması çalışmaları olarak tanıtılmıştır.

**DOĞU TÜRKİSTAN'DAKİ
SON OLAYLARLA İLGİLİ
AMNESTY'NİN
YAYINLADIĞI RAPOR:**

**"Doğu
Türkistan'daki
Etnik Protesto
Gösterilerinden
Sonra Yüzlerce
İnsan
Tutuklandı"**

**AI INDEX:ASA
HABER SERVİSİ 23/97
14 ŞUBAT 1997**

Geçen hafta müslümanların yoğun olarak yaşadığı Doğu Türkistan'da yaşanan şiddetli protesto gösterilerinin ardından, *Amnesty International*, tutuklanan insanların akibetinden endişe duymaktadır. Çin'deki yetkililerden tutuklanarlardan hiçbirinin idam edilmesini yada işkenceye tabi tutulmamasını istemiştir.

Çin'deki yetkili otoriteler, idamlara devam etmekten kaçınmalı ve bölgedeki keyfi tutuklamaları durdurmalıdır. *Amnesty*, geçen yıldan beri ulusal kimliklerini savunan insanların ve devletçe onaylanmamış müslüman gurup üyelerinin devletçe cezalandırıldığını bilmektedir.

5 - 6 Şubat (1997)de Ki'deki olaylarla ilgili gelen bilgiler yeterli değildir.

Gelen raporlarda oluşan kaosun derecesi ve tutuklanan insanların sayısı ile ilgili bilgiler birbiriyle çelişmektedir. Ancak 1000'den fazla etnik Uygur'un yaptığı protestoların ayaklanmaya dönüştüğü ve Çin'den bağımsızlık istedikleri bilinmektedir.

Konu ile ilgili resmi bir açıklama olmamakla birlikte resmi bilgi kaynakları, ayaklanma sırasında 9 insanın öldüğünü ve 200 kadarının da yaralandığını rapor etmişlerdir. Yerel görevliler basına 200 - 500 arasında değişen farklı figürler vermektedirler.

Resmi olmayan kaynaklar ölü sayısının daha yüksek olduğunu ve 1000'den fazla insanın tutuklandığını söylemektedir. Henüz kesin bilgi olmamakla birlikte bölgede yaşayan bazı bilgi kaynakları, bazı göstericilerin tutuklanır tutuklanmaz hemen idam edildiğini söylemektedir. Ayaklanma sonrası bağımsız bilgi kaynakları bölgeden uzaklaştırıldığından bu tür iddialar kesinlik kazanmamıştır.

Tutuklanarlardan birinin 29 yaşındaki işsiz Uygur genci *Abdül Halil* olduğu öğrenilmiştir. Resmi kaynaklara göre *Abdül Halil*, Ağustos 1995'te İli'de yapılan gösterilerde görev almıştır. Bu şahıs yetkililere göre sorgulanmak üzere tutuklanmıştır. Ancak kendisinden daha sonra haber alınmamıştır.

Bölgeden sürgün edilen karşı gurupların verdiği bilgiye göre, yöredeki ayaklanma, son günlerde 30 müslümanın idam edilmesi ve dini özgürlüğe karşı giderek artan baskılar yoluyla provoke edilmiştir. Bölgede yaşayan bir kaynak 27 Ocak 1997'de Ayding'deki (ili) 15 müslüman kadının ibadet etmek üzere camiye gitmesinin şiddet kullanarak Silahlı Halk Polislerince engellenmesi üzerine kızgın yerel halkın olaylar çıkardığını ve bunun sonraki

günlerde protesto gösterilerine yol açtığını söylemiştir.

Sürgündeki diğer bir kaynak, olayların 30 genç Uygur'un devlet yetkililerine karşı geldikleri nedeniyle idam edilmesinden sonra çıktığını söylemiştir. İdam öncesinde açık araçlarla bu insanlar İli sokaklarında gezdirilmiştir. Resmi kaynaklar bu raporu inkar etmişlerdir. Resmi olarak yapılan açıklamaya göre Doğu Türkistan'da 16 kişi terörist aktiviteler nedeniyle idam edilmiştir.

Amnesty International, son olaylarla ilgili olarak tutuklanan, uluslararası standartlara uygun savunma haklarından mahrum insanların serbest bırakılması için devlet yetkililerine çağrıda bulunmaktadır. Devlet yetkilileri, hapisteki insanlara işkence yapılmadığından ve avukatlarıyla haberleşme hakları olduğundan emin olmalıdır. Bu insanlara Çin yasalarına göre eşit muamelede bulunulmalıdır.

Amnesty International, şiddetin taraftarı değildir ve devletin suç ve şiddet eylemleri yüzünden insanları cezalandırmasının karşısında değildir. Ancak bu cezalandırma herkese eşit ve uluslararası standartlar çerçevesinde olmalıdır...

Geçmiş :

Çin'de geçen yıldan beri suç-karşıtı bir kampanya başlatılmış ve bir kaç bin kişi idam edilmiştir. Ancak Doğu Türkistan'daki idamların sayısı Çin'in herhangi bir bölgesinden çok daha fazla olmuştur. Doğu Türkistan'da "**ulusal kimliği savunan müslümanların**", "**ayrılıkçıların**" cezalandırılması, bu suç-karşıtı kampanya ile birlikte yürütülmüş, barışçıl bir şekilde görüşlerini açıklayanlardan da tutuklananlar olmuştur. Bunlardan biri, *Abdülvahic*

Ahmedi'dir. *Topraklarının Çin "anavatanından" ayrılmasını savunan* bir yazısı nedeniyle tutuklanmış ve üç yıl hapse mahkum edilmiştir.

Yasadışı dini yayınlar ve dini faaliyetlerden dolayı insanların cezalandırılması, Camii ve Kur'an kurslarının kapatılması yoğun bir şekilde devam etmektedir. Resmi olmayan kaynaklara göre, Mayıs - Eylül 1996'daki üç aylık sürede 980 Müslüman lider, Kur'an profesörü ve öğrencisi Doğu Türkistan'da tutuklanmış ve 100'den fazla Kur'an okulu kapatılmıştır. Tutuklanılardan biri Aisha Awası (*İsa Avaz*)'dır. Bu şahıs, yasadışı dini faaliyetler nedeniyle Kaşgar yakınlarındaki Aktu'da tutuklanmıştır. (Doğu Türkistan'ın güney batısı) "-14 Şubat 1997-"

DOĞU TÜRKİSTAN GEZİ NOTLARI (I):

"Çin'in Kaliforniyası Yasaklı eyalete Yolculuk"

Yazan
Thomas B. Allen
Tercüme
Orhan Şimşekkan

Soğuk bir Mart rüzgarı sabah sisini dağıtırken; üç deve, otların arkasında iki sürücü, bir köpek ve bir koyun sürüsünü ortaya çıkarıyordu. Sürücülere seslendim ve kervanlarını Çin'in kuzeybatı köşesindeki bu koyu kahverengi toprağa renk getirerek bana doğru çevirdiler. Devlerin arkasında portakal ağacından tabureler, kırmızı ve mavi rengin karışımından oluşmuş yünlü kilimler, direkler ve çadırların parçaları yüklüydü. Siyah atın üzerinde mavi şapkalı bir adam oturuyordu. Başka bir atın üzerinde, kırmızı elbiseli bir kadın mavi-beyaz çizgili şapka giymiş bir çocuğu tutuyordu.

Günlerdir; uzakta platonun üzerinde, yeni bahar ve yaz çimenine giden bu tip aileler görüyordum. Şimdi yollar katedilmişti. Gülen geniş omuzlu adam, adının Tarık olduğunu söyledi. Konuşurken gözleri koyunların üzerindeydi. Ve karısı ve en genç çocukları

sessizce dinliyordu. 120 hayvanın çoğunu, yakında doğum yapacak koyunları buraya yakın yerde bırakacaklardı. Gözleri bir düzüne mil ötede Altay şehrine dönük olarak, öteki beş çocuğunun okulda olduğunu söyledi. Aile, yazın nadas zamanında bir araya gelecek.

Kaldırımlı bir yol, 2 jip ve birçok elektrik direği burada modern hayatın tek görünen sembolleri... Tarık'ın ailesi ve insanları geçmişte yaşıyor. "Hoşçakalın" dedi ve geriye döndüler...

Sis'in içinde, yolu olmayan veya geceleri parlak olarak aydınlatılmayan bir hayata dönmek... Bir hayat ki mevsimler kuzu, deve ve otların ihtiyaçları tarafından tüketilmiş.

Tarık'la konuşmak için ilk önce benim İngilizcemi Çinceye çeviren bir tercümanla konuşmam gerekti. İkinci bir rehber Çinceyi Tarık'ın bir Türk lehçesi olan ve onun insanları Kazaklar tarafından konuşulan diline çevirdi. Ne o, ne onun insanları, nede kültürü Çin'li değildi. O, Çin'in en büyük eyaleti olan ve halkının çoğu Türkçe konuşan, Müslümanlardan oluşan Doğu Türkistan'da yaşıyor. Sadece burada ve Tibet'de Çinliler azınlık durumunda kalmış...

Yasaklı Eyalet

Eyaletin adı, "çift kimliğini" de açıklıyor: Xinjiang (*Sheenjec-ang telaffuzlu*), "Yeni Ufuk" demek. Çin bu büyük orta ve Batı ile Doğu arasında milattan önce 2. yy.'da "İpek Yolu geçmeden" önce koridor olan merkezi, Asya bölgesini elinde tuttu. Fakat 18. yy.'la kadar bu bölgeyi kontrolde oldukça zorlandı ve 1955'e kadar 8 milyon Uygur'a ev sahipliği yapan Sincang Uygur özerk Bölgesi (Doğu Türkistan)'i kuramadı.

Çinli liderler kendi halklarını 1980'lerde dış dünyaya açmaya başladılar. Fakat Doğu Türkistanlıların çoğu, Çin-Sovyet sınırı silahlarla dolu oldu-

ğundan sınırların dışında kaldı. 1991 yılında Sovyetler'in parçalanmasından sonra sınır kapıları açıldı, seyahat sınırlamaları kademeli olarak sona erdirildi ve tarihinde bir kere daha Doğu Türkistan keşfedilmeyi beklemeye başladı. Fotoğrafçı Rıza ve bana, uzun süreli yasaklı eyalete giriş izni verildi. Aylarca, bazen beraber, bazen ayrı ayrı, Doğu Türkistan'ı kuzeydoğudan güney çöllere, çarşılar, diskolar, eski kentler ve yeni petrol kuyuları, İslamcı festivaller ve Budist tapınmalarını görerek gezdik...

Çin'in Kaliforniyası

Bu uzak batılı eyalet Pekin tarafından "Çin'in Kaliforniyası" olarak adlandırılıyor. Burada petrol ve endüstri için ve uluslararası ticaretten dolayı potansiyel bir zenginlik var. Doğu Türkistan; eski Sovyet Cumhuriyetleri Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan bağımsız uluslar olduğunda üç yeni komşu ve beklenen ticaret partnerleri kazandı. Yetkililer gururla yeni piyasa yatırımlarını gösteriyor ve birçok ülkeyle ortak yapılan yeni fabrikalara dikkat çekiyorlar...

Rıza ve benim, Çin'in nükleer silahlarını denediği yada mahkum kamplarının bulunduğu bölgelere girmeme izin verilmedi. Fakat biz bu çok hızlı değişen sınırın, daha önce hiç Batılı görmemiş insanlarla buluşarak ve hayat tarzları Marco Polo'nun 13. yy.'da gördüklerine benzeyen insanları ziyaret ederek, çoğunu gördük... Ve Doğu Türkistan'ın gelecekteki insanlarını gördük. Eski göçebeler -ki, çadırlarda yaşamak yerine apartmanlarda yaşamayı tercih ediyorlar- kendilerini Çin'in petrol askerleri olarak adlandırılan çöl işçileri olarak görüyorlar. Mobil telefondan biraz daha fazlasına ve kapitalizme bir derece sahip yatırımcılar, Doğu Türkistan'ın gelişen ekonomisin-

de daha büyük bir biftek kapmak ve katkıda bulunmak için çalışıyorlar.

1900'lerde "Sincang"ı "Doğu Türkistan" adında bağımsız bir millet yapılabileceğine dair konuşmalar olmasına rağmen, 1930 ve 40'larda yükselen Cumhuriyetler kısa ömürlü oldu. Çin kendi kontrolünü 50'lerde kuvvetlendirdi ve Çin'e 80'lerde, Doğu Türkistan'ın islamcı yerleşimi Kaşgar ve Aksu'da, "ırkçı olaylar" olarak adlandırdığı ve yüzlerce kişinin öldüğü olaylara kadar çok nadir meydan okundu... 1990'da 50 Uygur ve Kırgız, Çin'in "birleşik devrimci isyan" dediği olayda öldürüldü. Ayrılıkçılar tarafından yerleştirilen bombalar 1992'de Ürümcü'de ve 1993'de Kaşgar'da patladı.

Doğu Türkistan'daki Çinliler eski adları olan "han"la bilinirler. Nüfusun geri kalanı ulusal azınlıklar olan Uygurlar ve Türkçe konuşan Müslümanlar (göçebe Kazaklar ve daha fazla yerleşmiş Kırgızlardan) oluşur.

Eski bir fars dili konuşan islami Tacikler, Cengiz Kağan'a uzanan kökleriyle Moğollar ve Mançuca konuşan ve buraya iki yıl önce Çin'den gönderilmiş savaşçılar olan Hibe'ler de vardır. Han Çinlileri bile müslüman olmalarından dolayı Hui adında uzak bir millet olarak değerlendirirler.

"Kader" değişiyor

Bir zamanlar Doğu Türkistan'ın coğrafyası bir "kader"di.. İnsanların nasıl yaşadıkları; --yaşadıkları yere, dağlardaki göçebe hayatına, çöllerin ortasındaki vahalardaki yerleşim biçimlerine-- bağlıydı. Bu "kader" yerini değişime/arayışa bıraktı. Hükümetin idare ettiği yatılı okullarda çocuklar eski koyun yollarının dışında bir dünya olduğunu öğreniyorlar. Böyle bir okulda 17 yaşında Kazak kızlarla konuştum. Daha yeni, "yüksek eğitimin geçiş kapısı" olan Çince sınavını

geçmişlerdi. Doktor olup insanlara yardım etmek istediklerini söylediler. Göçebelerin kızlarının ve oğullarının çoğu devlet memurlarının isimlendirmesiyle yerleşik hayatı seçiyor...

Tarık'ın devesi Altay dağlarına doğru yol almaya başladıktan sonra, yakında küçük bir şehir lideri olan "Abdül", bana Kazaklar'ın eski ve yeni hayat tarzları hakkında bilgi vermeye başladı. "--Pekin'in, Doğu Türkistan'da, Washington'un Alaska'daki ağırlığı kadar bir ağırlığı olduğuna inanıyor". Abdül'ün Çin tezini kabul etmesine ve savunmasına şaşırıp ve onun Kazak kimliğinden şüphelendim. Saatine bir göz attım. Çin, bir "zaman bölgesi" idi. Bütün zaman "Pekin zamanı" idi. Fakat Doğu Türkistan, inatla *Pekin zamanı'nın iki saat gerisinde gidiyordu*. Bu "*Doğu Türkistan zamanı*"nda yaşamaya bir yerel bağlılıktı ki, Abdül'ün saatinin ayarlı olduğu zamandı.

Göçebeler

Yoldan ayrılırken, sürücüm platonun üzerine Abdül'ün jipiyle çıktı. Kayalık bir tepenin arkasında beyaz, dairesel ve konik tepelikli bir çadır vardı. Çadırın yanında üç tarafı korumalı ve düşük tavanlı, her yeri düz kayalardan yapılmış bir "*yavrulama yeri*" vardı. içinde sekiz lamba saydım ve daha çok ses duyabiliyordum. Hemen yakında ailenin sahip olduğu sekiz attan üçü vardı.

Gülümseyen bir adam, Abdül'ü sıcak olarak selamladı ve bizi çadıra buyur etti. Eşi zaten dumanı tavana bağlı borulardan yükselen mangalın üzerinde su ısıtıyordu. Bir kız çocuğu küçük ateşi beslemek için tahtalar getirdi. Bir kaç dakika içinde dört ayaklı taburenin üzerinde oturarak koyun sütüyle karıştırılmış çay içiyordum. Etrafında, tavana yayılı kilimler, bir anne,

bir baba ve altı çocuğun sahip olduğu şeyler duruyordu.

Platodaki diğer aileler gibi, kışları geçirdikleri nehir vadisinden 50 veya 70 mil yürüyerek gelmişlerdi. Orada kıştan ilkbaharın başlarına kadar, çamur tuğlalı yapıların içerisinde oturuyorlardı. Kışın aile ve hayvanlar geleceklere bağlı olarak besleniyorlardı.

İlkbaharda toprak yeşile dönmeğe başlayınca, aileler koyunları platoya çıkarırlar. Yavrulama dönemini burada geçirirler. Dağlardaki kar erimeğe başlayınca, yüksek yerlere giderler. Beyaz dallar yeşile dönünce, daha yukarılara çıkarlar. Bir deyim vardır: "**Kar, koyunlara yol gösterir**". Altay yükseklerinde aileler; "kabileler halinde" toplanır, atları yarıştıırır, düğünlerini yapar. Yazın sonunda gelecek yılın ritmine başlamak için soğuk havayı beklerler.

Öteki Kazaklar başka bir ritimde yaşarlar. Pekin (Yönetimi), göçebeleri, onların elektrik bağlantılı evler yapmasına yardım ederek çiftçiye dönüştürmeye çalışıyor. Platoya yaptığımız başka bir yolculukta, bu evlerden birine götürüldüm. Ev, "*Makin*" isminde, karısı "*Kerzira*" ve çocuklarıyla yaşayan bir adama aitti.

Onlara, "*yerleşik hayata geçtiklerinde nasıl hissettiklerini*" sordum. Makin, gülümsedi:

"-*Seyahat, hayattır. Çoğu insan bunu özleyiyor.*" dedi. Fakat kendisi duvarlarında komple televizyon seti olan ve iyi döşenmiş bir evde yaşıyor. O ve *Kezzira* eve bağımlı değiller. Hala toprağa çıkmak istiyorlar. *Makin*, hala kendi koyunlarını kendi bıçağıyla kesiyor.

Altay şehri

Çoğu genç Kazaklar için, gelecek toprakta değil... Nehir vadisine yayılmış Altay şehrinde iş arıyorlar. **Bura-**

da, öteki Doğu Türkistan şehirlerinde, -ki, buraları gezdim.- olduğu gibi çoğu işler Han Çinliler'in elinde... Örnek olarak bir deri fabrikasında neredeyse bütün işçiler Han (Çinli) kadınlarıydı. Bunu, Çinli fabrika müdürüne belirttiğimde, bana Çinli kesicileri idare eden bir Kazak kadını gösterdi. Bu fabrika, İsveç'e ithal etmek için stilli ceketler ürettiyordu. "Deriler" buraya bisiklet ve eşeklerin üzerinde Kazaklar tarafından getiriliyor. Fabrikadaki Çinli kadınlar, tipik olarak bir Kazak deri tüccarının bir yılda kazandığı parayı 2 ayda kazanıyor.

Doğu Türkistan'da Uygurlar, yabancılarla Çin'in politikası hakkında konuş(a)muyorlar...

Fakat kendi istekleriyle Amerika'da sürgün olanlar, **Çin Hükümeti'nin bölgede çoğunluğu ele geçirmek için Çinli göçmenleri yerleştirdiklerini** söylüyorlar. 1949'da burada 200 bin Çinli yaşıyordu. 1993'de, Çin kaynaklarına göre, 16 milyon nüfusun 6 milyonu Çinli idi. Batılı okulun tahminlerine göre her yıl Doğu Türkistan'a 250 - 300 bin Çinli göçmen giriyor.

Moğollar

Ne çeşit sorunlarla karşılaşırlarsa karşılaşılsın, onlar genelde iyi geçiniyorlar. Bir gün bir Moğol çiftliğinde uzun bir masada otururken, kendimi bir Kazak, bir Uygur ve bir Moğol'la karşı karşıya, (her biri birbirine ve bana içki tokuştururken) buldum. Bu yemekte, başka insanların evlerinde yediğim gibi, memü; kaynamış koyun eti ve düz, kıtır ve nan isimli ekmektir. Kadınlar ve kızlar yemeği dağıttılar ve erkeklerle oturmadılar. Genelde herkes akşam yemeğine tek başına şarkı söyleyerek ve dans ederek katıldılar.

Bimbai gibi Moğollar bile yerleşik düzene geçmişler. Onun Moğol böl-

gesinde, Börtala şehrinde (*Doğu Türkistan'ın kuzeyindeki bir şehir olup, Çinliler tarafından Moğol özerk bölgesi olarak adlandırılmıştır.ÇN*), birçok Moğol ailesi geniş olarak ayrılmış çiftliklerde ot ve mısır yetiştirerek yaşıyorlar. Ötekiler hala yılın belirli bir kısmını dağlarda koyunlarıyla geçiriyor.

"--*Eyalet, bu göçerlere onları çiftçi yapmak için para veriyor.Şimdi bunların hava durumu hakkında endişelenmeleri gerekmiyor.*" diyor Ulide.

Sağ elinin arkasında döğme bulunan Moğol yetkilisi şöyle devam ediyor:

"--*Değişenlerin çoğu zengin oldu. Geçmişte endüstri yoktu, şimdi bir tekstil fabrikamız ve hızlı yiyecek üretim tesisimiz var. Birçok yolumuz var. Çocukların yüzde doksan yedisi okula gidiyor*".

Korgas Geçidi

Börtala'nın güneybatısında, İpekyolu'nun ticaret merkezlerinden olan *Korgas Geçidi* yer alır. 1971 yılında Sovyet Kazakistan'ına kapatılan geçit, ilişkilerin sıcaklaştığı 1983 yılında tekrar açılmıştır. Geçitteki köyün insanların elektrik yoktu, su elde etmek için karların erimesini beklerler. Fakat son yıllarda hızla ilerleyen bir kasaba olmuştur. 1984'de 25.000 ton mal sınırı geçmişken, bu rakam 1993'de 422 bin tona ulaşmıştır. Ortam yatırımlar başlamıştır. Hongkonglu bir yatırımcı şu anda lüks bir alışveriş merkezi ve apartman kompleksi yapmaktadır.

Küçük ölçekli ticaret merkezleri alışverişlerini, ilkel bir kapitalizm arenası olan ve sınırın her iki tarafında yer alan pazarda yaparlar. Pazarın iki kapısı vardır. Bir kapıdan Kazak alıcılar otobüsler ve arkalarında boş kamyonetlerle gelirler; öteki kapıdan Doğu Türkistanlı satıcılar girer. Her alıcı gi-

riş için 1,5 dolar öder ve bir avuç Amerikan dolarını günün kurundan Çin yuan'ına çevirir.

"Alıcılar", saat, sigara ve döviz alışverişi önererek bağrıışan satıcıların arasındaki boşluklarda gezerler. Bu satıcıların arkasındaki satıcılar ise; şekerleme, bira, elbise, oyuncak, ütü, dikey makinası, el aletleri ve Kazakistan'daki bütün erkek, kadın ve çocuklara yetecek gibi görünen çorapları satarlar.

Abdüselam, bir Uygur... Toptan olarak şeker satıyor. Günde ne kadar sattığını sordum. "Yüz elli kilo" dedi. Etrafımda bir kalabalık toplandı. --Pazara giren, hayatlarında gördükleri ilk Amerikalıydım-- ve soruma güldüler, "Tam olarak söylemez" dedi tercümanım ve açıkladı: "Vergiler, anladın mı?"

O günkü Kazak alıcılar arasında alışveriş torbalarını doldurmuş kadınlar da vardı. Amerikan eşofman ve tenis ayakkabılı ve Çin deri ceketli bir tanesiyle konuştum. Bu onun babasının dükkanı için yaptığı beşinci alışverişti. Birçok alıcı ve satıcı gibi bağlantılarını gizli tutuyordu.

İli Şehri

İli (Gulca), geçidin yakınında gelişen bir şehir... Orman ve çiftliklerin arasındaki bir nehir vadisinin kenarında uzanır. Burada "otlaklar" göçebelere değil, çiftçilere aittir. Küçük bir alanda "set ülkesi" olarak bilinir. 1700'lerde batı sınırında koloniler oluşturmak ve korumak için Mançurya'dan ordu yardımıyla getirilmiş askerler oturur. Aileleri ve çocuklarıyla seyahat ederken, bir yıl süren yolculuk boyunca 350 tane yeni doğmuş bebekle buraya ulaştılar.

Hibe'ler

Hibe'ler, hala kendi dillerini kullanırlar ve cesaretlerini okçulukla gösterirler. Bir kız çocuk dünyaya geldi-

ğinde, aile kapıya kırmızı bir bayrak asar. Bir erkek çocuk doğduğunda, komşular bir ok yayı görürler. Bir çalıştırıcının attığı ok'un bir boğanın neredeyse yüzüne geldiğini gördüm. Kızlar ve erkeklerle beraber günde sekiz saat çalışarak gelecek olimpiyatlar'ı hedeflediklerini söyledi.

Ordu Çiftlikleri

20. yy.da, 18. yüzyılda olduğu gibi, Çin ordusunu koloni haline getirmek için Doğu Türkistan kullanıldı. Üretim ve Yapı sektörünü güçlendiren askerler, Doğu Türkistan'da güçlü bir ekonomi oluşturdular. Daha sonra yüksek oranda burada kalmadılar. Bu askerler (neredeyse hepsi Çinli); çiftlikleri, fabrikaları ve öteki yatırımlarıyla Pekin'in ihtiyaçlarına cevap veren 2.2 milyon kişilik bir imparatorluğu yönetmektedirler.

128 no.lu Devlet çiftliğinin 7 no.lu bölümünden bazı gönüllülerle tanıştım. Çiftlik, Ürümqi'nin 87 mil kuzeybatısında Cungarya Vadisinin çıplak dünyasında yeşil bir halı gibi yatıyor. Çiftliğe girmek için ordu stilinde bir kontrol noktasından geçmek zorunda kaldım. Kaldırımlı yolun kenarlarında meyva ağaçları ve pamuk balyaları vardı. Bu kadar zengin, sulak bir arazi ve kaldırımlı yollar kuzeybatı Doğu Türkistan'da çok nadirdir. (Bu örnek, Doğu Türkistan'daki Çin ordusunun sömürge zihniyetinin ve eşitsizliğinin güzel bir göstergesidir.ÇN)

"Buraya geldiğimde". Zhang Pei Ji hatırlayarak "-burası bir çöldü. Bütün Alay, deliklerin içinde yaşardı". Onunla evinde konuştuk. 70 ve 80'lerinde bir tanesi "-Biz buraya Mart ayında, Ürümqi'den yürüyerek geldik. Dokuz gün boyunca vahşi domuz ve vahşi koyunları yemek için vurduk" dedi.

Burada çalışanlar, ordu tarafın-

dan konulan kurallara uymak için antlaşmalar imzalıyorlar. Onların çocukları da çoğunlukla çiftlik yatırımlarında çalışacaklar. Ortaokul'da ziyaret ettiğim 1.020 çocuktan 60 tanesi koleje gidecek.

Birçok yetkili yanımda olmak üzere bölüm 17'ye gittim. Bembeyaz yıkanmış, tek ailelik tuğla evler kirli bir yolun kenarına dizilmişti. Emekli bir işçi olan Mao beni bekliyordu. Bana bir elma verdi. Sebze bahçesi, yeni dikilmiş meyva ağaçları ve iki odalı çok temiz eviyle hava attı. Evi kendisi inşa etmişti ve hatta gururla gösterdiği radyatörleri bile kendisi monte etmişti.

Dışarıda, tuğla bir duvarı geçerken gördüğüm ve çiftlikte bir çok yerde yazılı olan "*Satılık değildir, bölüme veriniz*" yazılarının tercümesini rica ettim. **Üretim ve İnşaat Bölümü açıkca kendini, Çin'i ve şimdi Doğu Türkistan'ı sarmakta olan kapitalizme karşı korumak istiyordu.** Benim gittiğim diğer bütün yerlerde, insanlar para kazanmaya çalışıyordu. En küçük tuğlalı evlerin bulunduğu köylerde bile insanlar; meyva, çorap, elbiselik kumaş, ne olursa olsun bir fistan almaya ve daha yükseğine satmaya çalışıyorlardı. Hiçbir yerde pazara olan merak, **Ürümçi** (D.Türkistan'ın başkenti) kadar değildi.

Özerkliğin Anlamı

Vali'ye "Sincang" resmi adını kastederek, "özerklik" kelimesinin anlamını sorduğumda, iki örnek verdi:

1.Çince resmi bir dil olmasına rağmen, Çinli olmayan Uygur ve diğer insanlar kendi dillerini gazetelerde, radyo ve televizyonlarda kullanabiliyorlar...

2.Ve Çinli ailelere "tek çocuk" sınırlandırmasına getirilmesine rağmen, Çinli olmayan evlilerden şehirde yaşayan-

lara "iki çocuk", kırsal kesimdekilere ise "üç çocuk" sahibi olmalarına izin veriliyordu...

Fakat Doğu Türkistan'da "*iş hayatının gelişmesinden sonra, dedi "insanların kişilikleri değişiyor, aileler çok çocuk istemiyor..."*

Çinli Kapitalistler

Ürümçi'de bir kaç Uygur aile olmasına rağmen --ki bazıları şehrin zenginliğinden Uygurlar'ın aldığı payı arttırmak için borç veriyorlar, ingilizce öğretiyorlar ve Uygurlar'ı kendi yatırımlarını yapmaları için cesaretlendiriyorlar-- bunların hiç biriyle tanışamadım. Buna rağmen Feng Dang Min gibi birçok Çinli kapitalistle tanıştım.

"Feng", Doğu Türkistan Öğretmen Koleji'nden sanat dalında bir dereceyle mezun olmuş ve "desinatör ve iç dekoratör olarak devletle çalışmaya başlamış. 1993'deki ekonomik gelişme ile Tayvanlı yatırımcılarla ortak bir yatırım yaparak Ürümçi'de ufak bir mobilya fabrikası açmış. Neredeyse hemen zengin olmuş. Bir Cadillac sürüyor, kullanıyor ve denizaşırı ticaret yapıyor. "*Ürümçi, sanki deniz kenarı bir şehir*" diyor, beni mağazalarına götürürken... Onun masa, sandalye, kabinet ve yatak odası takımlarının yüzde 80'ni ABD'ne ihraç ediliyor. Karısı Los angeles ofisini idare ediyor.

Bir işadamı olarak, sıradan Çinlilerin yapamayacağı üzere, Tayvan'a gidebiliyor. Ofisinde cam kapaklı masasının önünde otururken, geriye kaykıldı ve planları hakkında konuşmaya başladı: "*Çalışanlar için bir apartman evi yaptırmak istiyorum*" dedi. Ayrıca Doğu Türkistan'da yeni bir ekonomik alanda, daha az vergi ödeyerek ve demiryoluna daha yakın yerde yerleşmeyi umuyor. "*Her zaman çalışıyorum*" dedi şikayet ederek, "*iş harici hiç bir şeye*

vakit bulamıyorum. Komünist bir millette kapitalist olarak -kafası karışmış bir milletin içinde yaşıyorum" dedi.

Bir Cinayet Davası

Rıza ve ben, bu kuşağın başka bir üyesinin cinayet davasına katıldık. Neredeyse boş mahkemede anlatılan hikayeye göre, Sun Hong Jun, geleceğini aramak için uzak bir eyaletten şehre geldiğinde 25 yaşında bir köylüydü. Bir restaurantta komi olarak çalışmaya ve yatılı bir evde bir odayı paylaşmaya başladı. Bir gece sarhoş kavgasında, öteki arkadaşını boynundan ölümcül bir şekilde bıçakladı.

Şu anda 3 hakimin önünde oturuyor ve olayın bir kaza olduğunu anlatmaya çalışıyor. Yargıçlar, adaletin sembolü teraziyi üzerinde taşıyan ordu stilli uniformalar giyiyorlar. Sung, hikayesini anlattıktan sonra, yardımcı yargıçlardan biri bir bıçak aldı ve açtı. Yargıç sorduğunda bıçak parıladı. "Onu nasıl tutdun?" Eğer kavgaya "açılmış bir bıçakla" başlamışsa, olay kaza değildi. Eğer kasti ölüme sebebiyetten suçlu bulunsaydı, idam edilebilirdi. Daha sonra öğrendiğime göre; yargıçlar bağışlayıcıydı ve onu 15 yıl hapse mahkum ettiler.

Celsenin arasında mahkemenin penceresinden dışarıya baktım. Ve cadenin karşısındaki binada asılı balon ve bayraklar gördüm. Askeri polis tiyatrosu olabilirdi. Ama o gece Marco Polo isimli diskoteğin açılışı vardı.

Marco Polo Diskoteği

Bu klüp; sıkışık dans pisti ve balkonlu bir yer. Çok çeşitli müzik ve lazer gösterileriyle açıldı. Klübün sahipleri utangaç görünümlü ve banyo giysili modellerle dolu pisti kırmızı kurdele keserek açtılar. Kurdelayı Vali'nin kesmesi gerekiyordu Fakat Vali, daha ye-

ni, "uygunsuz bir görünümü bile yasaklayan" anti-sovyet yasası çıkardığından reddetmişti.

Klübün esas sahibi, eski bir kamyon şöförü... Eski araba alım-satım işini bir çok yatırıma çevirmiş. Ki, bu disko en sonuncusu. *Horvey Hsio*, uzun boylu, hızlı konuşan Tayvanlı bir yatırımcı. Klübü dizayn etmiş ve elektrik tesisatını Tayvanlı teknisyenlere yaptırmış. Merkezi bir odada kontaklar, beyaz eldivenler tarafından açılıp kapanıyor. Onlar özel odalarda, müzik görüntülerini monitörlere yansıtarak idare ediyorlar. Marco Polo'da müzikli ve videolu bir gece bir müşteriye tipik bir Ürümçili'nin bir aylık kazancına mal olabilir...

Kampanya kadehinin pırıltısında Horvey, lazer ışığına bakarak; "*Marco Polo adında bir kişi buraya gelmiş ve Venedik'e dönmüş. Ve buradaki altın ve ipeği anlatan bir kitap yazmış. Ve Avrupa'daki herkes asya'ya gitmek istemiş. Ve bu bizim istediğimiz şey. Böylece bunu ondan esinlenerek isimlendirdik*" diye anlattı.

Kaşgar Kapısı

Marco Polo'nun yolculukları, onu, güneşin kavurduğu kervan rotaları üzerinde, Taklamakan Çölü'nün kumları gibi kervanların geçtiği Doğu Türkistan'ın güney yarısına getirdi. İki ana yol, çölün etrafını dolanırdı, Kaşgar'da kesişirdi. Kaşgar Kapısı'ndan insanlar, zenginler ve doğu ve batının fikirleri geçtiler. Daha sonra **Budist rahipleri** sanatçıların Turfan ve etrafında mağara duvarlarına çizdikleri imajları taşıyarak batıya gittiler. Daha sonra "**İslam**", kervanlarla, mağaralardaki budist imajlarını değiştirerek ve Allah'ın isteğine uyarak dolaştı...

Yazının devamı 54. sayıdadır.

Suudi Arabistan Başkonsolosu'na Şükran Plaketi Verildi

Görevi sona eren Suudi Arabistan Krallığı İstanbul Başkonsolosu Dr. Al Ghamdy'nin veda yemeğine katılan Başkanımız M. Rıza Bekin, görevde bulunduğu süre içinde Doğu Türkistanlı hacılara gösterdiği yakın ilgiden dolayı başkonsolosa bir "şükran plaketi" takdim etti.

Kastamonu Belediye Başkanı ve Gazeteci Kemal Çapraz'a Şükran Plaketi Verildi.

Kastamonu'da düzenlenen Türk Dünyası Günleri'ne katılan Hamit Göktürk Bşk.lığındaki Doğu Türkistan delegeleri Belediye Başkanı ile Türkiye Gazetesi Türk Dünyası Servis Şefi Kemal Çapraz'a "şükran plaketi" takdim ettiler.

Dr. Burhan Özfatura ile Prof. Turan Yazgan'a Şükran Plaketi

İzmir'de düzenlenen Türk Dünyası I. İzmir İktisat Kongresi ile Türk Halkları 4. Asamblesi'ne katılan Başkanımız M.Rıza Bekin Belediye Başkanı Özfatura ile Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Bşk. Prof. Yazgan'a "şükran plaketi" takdim etti.

Doğu Türkistan El Sanatları ve Resim Sergisi

Kastamonu'da düzenlenen Türk Dünyası Günleri münasebetiyle üyelerimizden Nurale Göktürk Doğu Türkistan'ın el sanatlarından ve resimlerden oluşan bir sergi açtı.

İSMAİL CENGİZ, TÜRK HALKLARI ASAMBLESESİ İDARE HEYETİ ÜYELİĞİNE SEÇİLDİ.

İzmir'de düzenlenen ve tüm dünyadan 300'ün üzerinde üst düzeyde Türk topluluklarının temsilcilerinin katıldığı kurultay'ın 29 kişilik idare heyeti üyeliğine Başkanımız M. Rıza Bekin'in teklifiyle İsmail Cengiz seçildi. Kurultay'da bir konuşma yapan *Cengiz*, Doğu Türkistan'ın sorunlarını dile getirdi ve üyelere destek talep etti. "Doğu Türkistan sorunu" kurultay'ın önemli sorunu olarak kabul edildi ve Kızıl Çin protesto edildi.

TÜRK DÜNYASI I. İZMİR İKTİSAT KONGRESİ'NDE DOĞU TÜRKİSTAN MESELESİ

Birincisi düzenlenen Türk Dünyası İktisat Kongresi'ne Doğu Türkistan'ı temsilen M.Rıza Bekin ile İsmail Cengiz katıldı. *Bekin*, Demografi ve Çevre Komisyonu'nda, *Cengiz* ise Ekonomi komisyonunda birer bildiri sundular. Her iki komisyonun ortak karar metninde Doğu Türkistan'ın zengin kaynaklarının Çin tarafından sömürülmesi ve halkın fakir bırakılması protesto edildi ve nükleer denemelerin durdurulması, bölgeye sağlık tarama ekiplerinin gönderilmesi için uluslararası kuruluşlar nezdinde girişimde bulunulması, yeraltı zenginliklerinin envanterinin çıkarılması, bölgeye yönelik Çinli göçmen akımının durdurulması, asimilasyonun durdurulması gibi önemli kararlar alındı.

BURSA'DA DOĞU**TÜRKİSTAN PANELİ**

Eylül'ün 27'nde Bursa Ülkü Ocakları Şubesi tarafından "Doğu Türkistan Gerçeği" konulu panel düzenlendi. Panel'de konuşma yapan M. Rıza Bekin, Prof. Dr. Mehmet Saray ve İsmail Cengiz, Doğu Türkistan hakkında bilgi sundular. Bursa MHP İl Başkanı, başkanımız M. Rıza Bekin'e bir plaket takdim etti. Prof. Saray'a Bozkurt amblemli bir bakır tabak, Cengiz'e ise bir Bozkurt maketi hediye edildi. Ekim ayı sonunda Bursa'da Doğu Türkistan Resim Sergisi'nin açılmasına ve imza kampanyasının başlatılmasına karar verildi.

**KAZAKİSTAN AZATLIK
HAREKETİ DOĞU
TÜRKİSTAN'A DESTEK
KAMPANYASI
BAŞLATTI.**

Kazakistan'da faaliyet gösteren "Azatlık Hareketi" Partisi'nin IV. Kongresi'nde oybirliği ile kabul edilen Doğu Türkistan ile ilgili 4 maddelik karar metni bir muhtıra ile birlikte Türk-İslam ülkelerinin Cumhurbaşkanlarına ve sivil toplum kuruluşlarına gönderildi.

Kabul edilen 4 maddelik karar metni şöyle:

1-Türk-İslam Hükümetleri, Pekin'den Doğu Türkistan halkına yapılan soykırımın durdurulması talebinde bulunmalı, aksi halde ticari ilişkileri tamamen kesecekleri-

ni bildirmelidirler.

2-Türkistan yurt severleri, Çin'den ihraç edilen hiçbir malı satın almamalıdır.

3-Kazakistan sınırları içerisinde Doğu Türkistan'daki soykırımı protesto eden "Azatlık Hareketi" katılımcılarını ve Kazakistan'daki Uygur kökenli vatandaşlarımızı takibat ve soruşturmaya tabi tutan Kazakistan İçişleri Bakanı K. Süleymanov ve Yarbay E. Bektasov görevlerinden azledilmeli ve haklarında soruşturma açılmalıdır.

4-Çin Hükümeti'nin soykırımı yüzünden Doğu Türkistan'dan ayrılarak Kazakistan'a sığınmak zorunda kalan kardeşlerimize Kazakistan Hükümeti siyasi sığınma hakkı vermelidir.

TÜRK DÜNYASI**GENÇLİK KURULTAYI**

Her yıl düzenlenen Türk Dünyası Gençlik Kurultay'ının 7.ncisi Kıbrıs'da düzenlendi. Kurultay'a Doğu Türkistan'ı temsilen (Kazakistan ve Kırgızistan'dan 9 kişi olmak üzere) toplam 14 Doğu Türkistanlı genç katıldı. Çok önemli kararların alındığı kurultay'da Doğu Türkistan meselesi birinci sorun olarak ele alındı. Doğu Türkistan'daki insan hakları ihlallerinin durdurulması için uluslararası kuruluşlar nezdinde girişimlerde bulunulmasına, ilgili ülke devlet başkanlarına muhtıra gönderilmesine karar verildi.

DEVLET BAKANI PROF. ANDİCAN MAKAMINDA ZİYARET EDİLDİ

55. Hükümetin Türk Cumhuriyetleri'nden sorumlu Devlet Bakanlığı görevine getirilen Prof. Dr. Ahad Andican, makamında ziyaret edildi.

Başkanımız M.Rıza Bekin, Dayanışma Derneği Bşk. Seyit Tarancı ve Genel Sekreter İsmail Cengiz ile Dr. Yakup Buğra'nın katılımıyla gerçekleşen görüşmede Doğu Türkistan'ın siyasi durumu dile getirildi ve Türkiye'de bulunan Doğu Türkistanlıların vatandaşlık ve ikamet sorunlarıyla ilgili çalışmalar yapıldı. Görüşme Bakanımız, Doğu Türkistanlıların da dahil olduğu yaklaşık 70 bin Türk soylu kişilerin vatandaşlık ve ikamet sorunlarına köklü çözüm getirilmesi için çalışmaların üst düzeyde sürdürüldüğünü ve kısa sürede sonuçlanacağını belirtti.

TÜRK OCAĞI GENEL BAŞKANI İLE GÖRÜŞME

Başkanımız M.Rıza Bekin, İsmail Cengiz ve Dr. Yakup Buğra, Türk Ocakları Genel Başkanı Sayın Nuri Gürgür'e nezaket ziyaretinde bulundu. Türk Ocakları yönetim kurulu üyesi Yücel Hacaloğlu'nun da bulunduğu ziyarette Doğu Türkistan meselesiyle ilgili çalışmalar hakkında bilgi sunuldu ve devamına katkılarından dolayı kendilerine minnet ve şükranlarımız ifade edildi.

JAPON ARAŞTIRMACI MERKEZİMİZİ ZİYARET ETTİ.

Japon araştırmacı, gazeteci ve Shizuoka Üniversitesi asistan profesörü (...), Doğu Türkistan'daki son gelişmeler hakkında bilgi almak üzere merkezimizi ziyaret etti. "Doğu Türkistan'da yaşananların bir insanlık dramı" olduğunu söyleyen Japon araştırmacı, konunun Japonya'daki savunucusu olacağını söyledi. Ropörtajda Seyit Tarancı, İsmail Cengiz ve Hamit Göktürk bulundu. araştırmacının sorularını İsmail Cengiz cevaplandırdı.

İTALYAN GAZETECİ MERKEZİMİZİ ZİYARET ETTİ

İran asıllı uluslararası gazeteci ve İspanyol Haber Ajansı sorumlularından olan gazeteci (...) merkezimizi ziyaret ederek İsmail Cengiz ile bir ropörtaj yaptı. Gazeteci kendisinin Çin'e girmesinin yasak olduğunu belirtti.

İNGİLİZ GAZETECİ İLE ROPÖRTAJ

Londra'dan gelen İngiliz gazeteci ve yazar (...) ile merkezimizde yapılan görüşmede Doğu Türkistan'daki olaylar hakkında yazılı ve görüntülü bilgiler verildi. Gazetecinin sorularını Seyit Tarancı ve İsmail Cengiz cevaplandırdı. İngiliz yazar Doğu Türkistan hakkında belgesel bir film hazırlayacağını vadedti.

TDK BŞK. PROF. ERCİLASUN'A NEZAKET ZİYARETİ

Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'a yapılan nezaket ziyaretinde Başkanımız M. Rıza Bekin, Dr. Yakup Buğra ve İsmail Cengiz bulundu. Hocamıza katkılarından dolayı minnet ve şükranlarımız ifade edildi. Bu arada değerli hocamız talebimiz üzerine TDK yayınlarından oluşan 200 kadar kitabı Doğu Türkistan Kültür Merkezi'ne bağışladı.

BAŞBAKANLIK BAŞDANIŞMANI ÖNER KABASAKAL'A ZİYARET

Başbakanlık Başdanışmanlarından sayın Öner Kabasakal'ı makamında ziyaret eden Başkanımız M. Rıza Bekin, yeni görevinden dolayı tebriklerini sundu. Ziyarete İsmail Cengiz ve Dr. Yakup Buğra hazır bulundu. Ayrıca Devlet Bakanı Sayın Andican'ın danışmanlarından Sayın Emin Bilgiç'e de nezaket ziyaretinde bulunuldu.

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI'NA ZİYARET

Başkanımız M. Rıza Bekin, İsmail Cengiz ile birlikte Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan'ı makamında ziyaret etti. Yazgan Hoca, Vakfın yayınlarından birer adet kütüphanemize bağışta bulundu.

PROF. YALÇINTAŞ'A NEZAKET ZİYARETİ

Vakıf Başkanımız M. Rıza Bekin, İsmail Cengiz ile birlikte İhlas Holding Başkanışmanı Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş'ı makamında ziyaret ederek, Doğu Türkistan'ın son durumu hakkında hazırlanan bir raporu takdim etti.

MİLLETVEKİLİ SOMUNCUOĞLU İLE GÖRÜŞME

MHP Aksaray milletvekili Sadi Somuncuoğlu ile Meclis'deki makamında yapılan görüşmede Doğu Türkistan için destek talebinde bulunuldu ve kendilerine yaptıkları hizmetlerden dolayı teşekkür edildi.

KAZAKİSTAN'DA MUSTAFA KEMAL ATATÜRK OKULU

Üyelerimizden Doğu Türkistanlı işadamı Cemal Tarancı'nın katkı ve girişimiyle Ekim ayında Kazakistan'ın Alma-Atı şehrinde "Mustafa Kemal Atatürk Okulu" nun temeli törenle atıldı.

İNGİLTERE'DEN GAZETECİLERİN ZİYARETİ

Eylül ayı içerisinde (....) TV'den bir grup, Merkezimizi ziyaret ederek, Doğu Türkistan hakkında bilgiler aldı. Gazetecilerin Doğu Türkistan sorunu ile ilgili bir "belgesel program" hazırlayacağı öğrenildi.

**MEMORANDUM
TO
THE SOVERIGN NATIONS AND
INTERNATIONAL ORGANIZATIONS
ON VIOLATION OF HUMAN RIGHTS
IN EASTERN TURKISTAN**

We are the refugees, who have sought asylum in the free world from Eastern Turkistan, turned to the hell on earth by the Communist regime of China, request your sympathetic consideration on our representation as follows:

In the aftermath of the Chinese invasions of 1760 and 1878 Eastern Turkistan was annexed to China on November 18, 1884 as the province of Xinjiang or Sinkiang, a designation in the Chinese language, which literally means "the Newly Acquired Territory"; and in 1955 it given its present status of "The Xinjiang Uygur Autonomous Region."

Historically Eastern Turkistan, situated at the point of confluence of the Turkish, Indian, Persian and Greek civilizations; had been one of the major world centers of civilization, where the ancient Silk Routes converged .

The people of Eastern Turkistan, since centuries before Christ, and particularly since the First Century AD, have formed a barrier on the way of the "yellow peril" in expanding westward, thereby guarding the western and south-western Asia, and eastern Europe the menace. To sum up; Eastern Turkistan by no means has been or is a part of China, except for the period of military occupation, which was sustained by unparalleled tyrannical methods as the current one.

Presently the influx in to Eastern Turkistan of the ethnic Chinese colonists in millions annually, supported by a powerful military, equipped with nuclear mass destruction weapons, not only increasingly threatens the existence of the people of Eastern Turkistan; but also constitutes an imminent threat to the neighboring states. For the PRC is rapidly building the area as a spring-board intended to the same end. Work is underway to render the area as a center of Chinese strategic industries. The Chinese Nuclear Research Center in Lop, and the Nuclear Test Site at Lop Noor, in the Taklamakan Desert have been operational since a couple decades.

Eastern Turkistan is rich in natural resources. Very rich deposits of gold, oil, coal, silver, natural gas, mineral salt, iron, uranium, and wolfram have been discovered in 600 locations. Eastern Turkistan accounts for 118 of the 148 kinds strategic minerals available in China. The oil reserve in the Tarim Basin alone is estimated as over 50 billion tons according to the Swiss and U.S. sources. Sixty-eight firms from 17 countries have tendered application to sign in contract to operate the oil resources in resources in Eastern Turkistan.. The French experts have estimated the uranium reserves at 12 trillion units, second largest known world uranium deposit, after the those of the Black Sea.

According to the Swedish experts, Eastern Turkistan's natural gas reserve stands at 8 trillion cubic meters (2.5 trillion cubic meters according to a Wall Street Journal report), a figure which represents twice that of the U.S. natural gas reserves. The quantity in question is good to meet China's total gas consumption for the next 300 years .

Eastern Turkistan, or *the Heart of Asia*, as described by some of the European writers, had been invaded twice during the Manchu Dynasty (in 1760 and 1878), and has been under occupation of China during the Gomindang and the Communist regimes, with brief intermittent periods of independence, achieved through national uprisings, which could not sustain long enough due to various extraneous factors. The landlocked geography of the country, and the international and regional political conjunctures at the time doomed the national insurgencies to fail; while the commonness of purpose of the Russian and the Chinese regimes then, irrespective of their ideological colors, had been conducive of Russian military and political support in favor of the continuance of Chinese occupation of Eastern Turkistan.

The period of Communist Chinese occupation of Eastern Turkistan, which commenced on October 13, 1949, has been fraught with incessant tragedies. The most horrible instance of genocide, the most unrestrained exercise of imperialism, and the most sadistic manifestations of chauvinism; in brief, the worst examples of abhorrent and heinous practices of colonialism have been endured by the people of Eastern Turkistan. The official policy aimed at total irradiation of the indigenous population, relentlessly in force since 1949, has transformed the whole land into a concentration camp, where 124 types of torture implements are freely in use. The situation, in terms of physical and spiritual repression, is beyond human endurance.

Infringement have been imposed on the religious and social identity of the people of Eastern Turkistan. Pressure of all kinds are applied on Turkistani girls to marry with ethnic Chinese males. Many girls at their early adolescence have taken away to China mainland on various pretexts. Compulsory wholesale abortion of pregnant mothers is widespread. Human is used as guinea pig in nuclear test. Thousands of intellectuals and clerics have been executed, and more have been imprisoned without trial. Fertile cultivable land owners have been expropriated, and hence condemned to destituteness.

In pursuance of the policy of tempering with the demographic status of Eastern Turkistan, millions of ethnic Chinese colonists composed of jobless convicts, delinquents and veteran soldiers have been brought and settled on more than 17 million acres of expropriated land. Ethnic Chinese colonists have been settled all around the suburbs of the cities and towns with concentration of indigenous population, and new cities and townships are created, populated by ethnic Chinese colonists; thereby the non-Chinese populated urban centers are virtually encircled. A large number of mosques and centers of religious education have either been allowed to collapse for lack of repairs, closed or used for purposes other than religious.

Disparity of opportunity in education, employment, health and social benefits is maintained in increasing proportions in favor of the ethnic Chinese colonists, and against the Uygurs. Freedom of religion, freedom of expression, and cultural rights are still a far cry in Eastern Turkistan.

The rights and liberties enunciated in the PRC Constitution and in other legislations, particularly those relevant to the status of the "Xinjiang Uygur Autonomous Region", promulgated in 1955, have remained as promises on paper only. The authority and jurisdiction of the Chairman of the Autonomous Region, and the Autonomous Regional Government of the "Region" are very limited. They serve more as ceremonial objects and window-dressing. In the "Uygur Autonomous Region" there are seven different categories of institutions directly under the Central Government of China, which function parallel with, but independent of, the former. They enjoy extraordinary authority, overriding those of the Regional Government, especially in the sphere of economic affairs. For instance, they are empowered to conclude trade agreements with foreign agencies without consultation with the Regional Government, while the latter is not authorized to exercise the same authority without the approval of the Central Government. The political, economic and cultural rights granted to the Xinjiang Uygurs Autonomous Regional Government under the Constitution and the instrument of the Status of Autonomy are disregarded in the first instance by the Communist Party of China (CPC), which overlords all kinds of activities and all the state organs. Legislation and Judiciary are unquestionably under the tutelage of the CPC. A CPC document, classified "Top

Secret", relevant to the situation in the "Xinjiang Uygurs Autonomous Region" in April 1966, presents an example to the point. The international organizations concerned with violation of human rights have determined that most of the infringements of the fundamental rights and liberties in Eastern Turkistan stemmed from the legislations and official policies of the Government of the PRC.

International conventions and treaties, the provisions of the UN Universal Declaration of Human Rights, and the findings and warnings of the Amnesty International make little sense to the Government of the PRC. Human Rights and international law are flagrantly and persistently being violated in Eastern Turkistan. Any form of opposition, any action perceived as critical of the regime, or any social agitation is promptly and violently suppressed. A recent report of the Amnesty International verifies that in Eastern Turkistan, persons are imprisoned without trial; that political prisoners are sentenced for long terms of imprisonment under conditions far from the international norms of justice; that the victims of arbitrary imprisonment are held under very unhealthy conditions, mostly in solitary confinement with their feet in shackles; that annu-

ally several hundred political convicts are executed; and that the vital organs of the executed prisoners are sold. Unlike the practice elsewhere in the world, executions in Eastern Türkistan are carried out in public view by firing squads in order to intimidate the people. In most of the cases execution of a political prisoner is not necessarily subject to substantiation of his/her guilt. The dimensions of violations of human rights in China is hard to be determined. For a large part of China is closed to the outside world. There are military prohibited zones, zones closed to "unauthorized entry", and prohibited areas. Moreover; survey of infringement of fundamental human rights by relevant international organization, particularly in Eastern Türkistan and Tibet, is strictly prohibited. PRC, though pursues an open-door policy in terms of international economic relations, refuses to cooperate in the field of human rights.

Presently all the prisons in Eastern Turkistan are full to the brim. Besides there are several thousand innocent political prisoners in the open-air concentration camps in the region. Ostensibly to educate the people, but in fact as a deterrent measure, the "Department of Justice" publicly organizes in every township a monthly "Incrimination Meeting", in which participation of the workers and students is compulsory. The prisoner is exhibited at the meeting place, his/her hands and feet in shackles, and his lips tied with a piece of thin wire. The indictment and the decree is read out, without any reference to his/her statement in defense. Currently there are nearly sixty-five thousand political prisoners in Eastern Turkistan. Majority of them have been in confinement without a trial for periods ranging from three months to three years. The term of imprisonment in the case of political prisoners can be extended at the whim of the officer in charge of the prison / labor camp, without reference to a court verdict .

The people of Eastern Turkistan did not yield in the face of all the unparalleled repression. They have preserved their national and religious identity. They sustain resistance against Chinese Communist regime to attain their freedom and national independence.

In conclusion; on behalf of the oppressed people of Eastern Turkistan, we solicit the moral and material support of all the nations and international organizations, including the non-governmental organizations, in restitution of the legitimate rights of the people of Eastern Turkistan; and urge you to be more vigilant against the potential threat to the world at large posed by the "yellow peril", the Communist Chinese imperialism , of which Eastern Türkistan is a victim.

TOP SECRET

RESOLUTION OF THE STANDING COMMITTEE OF THE POLITICAL BUREAU OF THE CENTRAL COMMITTEE OF THE COMMUNIST PARTY
OF THE PEOPLES REPUBLIC OF CHINA CONCERNING
"MAINTENANCE OF STABILITY IN XINJIANG; Dated March 19,
1996.

The Standing Committee of the Political Bureau of the Central Committee (CC)¹ of the Communist Party of China (CPC) was convened on March 19, 1996, presided by Comrade Jang Zamin. The report of the CC Political Legislation Committee on Maintenance of Order and Stability in Xinjiang was read out. The measures to preserve the established order and stability in Xinjiang were reviewed, and the following resolution was adopted:

1. Xinjiang is an integral part of China. The divisive elements of certain nationalities in the country and abroad, however, intend to separate Xinjiang from the fold of the motherland (China). They are uniting their activities with the intent of consolidating their strength. They openly criticize the Party, the Government and the State officials in Xinjiang, and the policy of the Central Government. Some of them are engaged in terrorist activities within the country. The time has come now to severely deal with them.

2. The suspects within the State, Government and Party apparatus in Xinjiang should be purged as soon as possible. To this end young Hen-tzu (ethnic Chinese) officials should be trained and assigned to key positions in Xinjiang.

3. Religious activities should necessarily be controlled by the State. All private religious educational institutions should be closed. Participation of the members of the CPC in religious activities should be strictly prohibited. The public should definitely be protected against religious propaganda (indoctrination). The members of the CPC, who do not participate in the activities of the Party, should immediately be dismissed from the Party.

SH : 38 VOICE OF EASTERN TURKESTAN NO :53

¹ All the parentheses in this text have been inserted by the translator.

4. Exchange of the scholars, faculty members, and students should be terminated forthwith. The use of foreign themes in the curricula of the educational institutions in Xinjiang, in any form whatsoever, is strictly forbidden forthwith. The students to be sent abroad from Xinjiang should be selected with particular care; the selected ones should be warned to be faithful to the Party line; the ones going out for study abroad at their own expense, should be definitely restricted. The elementary and secondary schools are henceforth strictly prohibited to establish relations with their counterparts in foreign countries. The educational institutions not complying with these principles should definitely be closed down; and the school management and teaching staff should be drastically penalized.

5. Efforts must be intensified to ensure and consolidate the safeguard of public interests and state security. The members of judiciary (prosecutors and judges) and the members of the investigative organs should be selected most carefully before their assignment. Absolute loyalty to the CPC should be regarded as a precondition to their appointment. Serious efforts must be made to discover the agents/spies, within the country, of the divisive elements and forces operating abroad. The Frontier Defense Force should be reinforced. Furthermore; maximum vigilance and care should be exercised for prevention of smuggling of arms, ammunition and explosives in to the country from the neighboring countries.... The divisive forces in foreign countries have sent large quantities of propaganda material to Xinjiang. Entry of such items in to the country should be prevented at any cost. There exist very close relations between the divisive forces abroad and those inside our country. These relations must be eliminated.

6. The Bing-tuven Production and Construction Corps (a militia force attached to the Chinese Special Task Force in Xinjiang) shoulders a very important role in the defense of Xinjiang. It must be reinforced to an extraordinary level, using all available means. Presently these units are in grip with certain economic problems, which must be eliminated by all means. The Bing-tuven should be rendered attractive enough for the youth to join it in greater number by offering incentives. Important positions in the Party and the Government should given to the members of this force. The Bing-tuven Force is not meant only to engage in production and land reclamation. It is a military organ with a highly important role to play in the defense of the frontiers of Xinjiang. Significance of the military aspect of this force should be further emphasized. The scope of its activities should be extended. All Party and Government organs must do everything within their power to improve their subsistence.

7. Fire-power of the Peoples Liberation Army (PLA) in Xinjiang must be enhanced. Its role in safeguarding Xinjiang against external aggression should not be underestimated. PLA's relations with the local people, the Party and the government must be improved. The PLA's role should not be restricted to safeguarding the frontiers of Xinjiang. The PLA, in close cooperation with the Public Security and State Security Forces (Police and Gendarme), should counter the divisive movements, and should assume important responsibilities in ensuring security in the provinces, districts, towns and villages in Xinjiang.

8. Turkey, Kazakistan, and Kirgizistan are the principal sources of the divisive elements (secessionists) in Xinjiang. The Peoples Republic of China is a powerful state with a voice in the international arena. Political pressure would be obviously brought to bear upon the said states. The divisive forces should not be allowed opportunity to implement their treacherous plans. We must reinforce the (our) spies within the divisive groups. We should continually keep ourselves abreast of the activities of the divisive elements by planting our own men among them. We must destroy the unity and collaboration among them through misinformation. We must isolate them by playing one group against the other. At any cost whatsoever, we must not let the divisive elements become a substantially potent force... The divisive elements abroad should not definitely be allowed to make an issue of the question of Xinjiang.

9. The State, Party, Government, Public Security, State Security, Armed Police and Peoples Liberation Army should work together in planning and organizing the Emergency Strike Force to promptly suppress social unrest such as protest actions, incidents of terrorism, and armed uprising. Should there be need for additional measures to deal with the divisive elements, including deployment of military forces, alternative plans should be devised with the neighboring countries.

10. The officials of the State and Government are accountable with respect to the above decisions adopted by the Central Committee of the Communist Party of China. The Members of the Standing Committee of the responsible to correctly enforce the decisions.

RELIGIOUS REPRESSION IN CHINA

"Freedom of religious belief is not freedom for religion"

The Xinjiang Daily, 18 May 1996

Amnesty International

July 1996 AI INDEX: ASA 17/69/96

DISTR: SC/CO/GR/OUT

According to reports there are an estimated 30-40 million Muslims across the country. Many of China's Muslim population live in the north-west region particularly in the Xinjiang Autonomous Region as well as Ningxia Hui Autonomous Region, Gansu and Qinghai provinces. Some are also established in the south, including Yunnan province and Hainan island. As the Tibet, religion in the Xinjiang Autonomous Region (Eastern Turkistan) is perceived by the authorities as a potential threat to "national unity". Mosques are seen as a potential focus point for discontent and some mosques and religious schools have been closed down.

Over the years Muslims have been detained or imprisoned in Xinjiang and other regions for activities related to religious or cultural issues. In October 1993, for example, the authorities crushed two months of anti-Chinese protests by thousands of Muslims in Xining, Qinghai province. The protests were triggered by the publication of a book which included a picture some Muslims found offensive, but soon turned into nationalist demonstrations. The authorities eventually stormed a mosque which had been occupied for several weeks by the protesters and arrested over a dozen people. They are reported to have been sentenced but no further information is availab-

le.

In the summer of 1993, sources say that up to 500 followers of the late Mullah Ablikim Muhsunhajim, were reportedly detained in Yecheng, south of Kashgar, Xinjiang (East Turkistan). The detentions were made after mass mourning for the Mullah turned into a nationalist demonstration. *Ablikim Muhsunhajim*, from Yecheng, was a well-known and respected Mullah and an honorary professor at the Islamic Institute. Since 1949 he had reportedly spent many years in detention of being a "counter-revolutionary" and of "promoting separatism". Up to 40 of those held were known to remain in detention several months later, but no further information is available.

A number of Muslim Uyghurs are known to have been detained in July and August 1990 as a result of circulating a pamphlet, in January of that year, protesting against the closure of mosques and other curbs on religious activities in Yecheng. Abdul Malik, a shop worker, reportedly detained on 10 August 1990 in Yecheng, was sentenced to five years, imprisonment in October 1992. He was charged with "counter-revolutionary" offences reportedly based on his involvement in writing and circulating the pamphlet. Others, held in connection with the pamphlet include Abdu Kadir Ayup, age 45, Abdurahman Abliz, age 47,

Alimjan Karihajim, age 60 and Omer Khan Mahsun, age 70. They are known to have been detained for at least two years, but it is not known whether they were ever charged or tried and their whereabouts is unknown.

Repression of unapproved religious activities has intensified in Xinjiang (East Turkistan) in recent months. According to the *"Xinjiang Daily"*, in November 1995, the director of Xinjiang's Religious Affairs Bureau warned against the growing number of unauthorised mosques and Koranic schools which are **"often opened with funds received from abroad"**. The director called for opposition to **"illegal religious activities"** and for a compilation of up-to-date lists of authorised clergy and places of worship.

Government authorities have launched a large-scale propaganda campaign against **"national splitism and illegal religious activities"** (1) in an attempt to control the **"separatist"** movement in Xinjiang (East Turkistan). The campaign is part of a wider

crackdown on crime which is also being carried out in other parts of the country. The authorities' concern about **"rising religious fanaticism"** have been communicated at several meetings of cadres and senior officials throughout the region.

Abdulahat Abdurixit, Chairman of Xinjiang Autonomous Region, told a meeting of cadres in Aksu prefecture on 19 April 1996 (2) that they **"must unswervingly implement the party's religious policy and resolutely ban illegal religious activities"**. They were also told to **"guard against an extremely small number of ethnic splittists spreading ethnic separation and fanning up a religious personalities"** attending a meeting of the Xinjiang United Front Work Department of the CCP committee (3) reportedly agreed the **"the major danger adversely affecting the stability of Xinjiang at present is ethnic separatism and illegal religious activities"** and deci-

A major article, entitled "Implement the party's policy on religion and check illegal religious activities", was published in the *Xinjiang Daily* of 7 May 1996 (4). The article accused "some people" of inciting religious fanaticism "under the cloak of religion" and of using religion "to interfere with....administrative, judicial, educational, marriage and family planning scripture classes and preaching religion in schools and factories. (5). A young Muslim trader told "Router" that he had seen "Chinese militia drive five religious students from the home of their teacher and arrest him" and banned literature was being confiscated and its distributors arrested. (6)

New provincial regulations on the publication of Islamic literature were outlined in the "*Xinjiang Daily*" in April 1996. The regulations reportedly state that "all books dealing with Islam must be published by the Xinjiang People's Publication House, after approval from the authorities... It is absolutely forbidden to publish books and cassettes that go against the policies and laws of the State." (7)

The banning of religious activities in schools and of "unauthorised" materials was reiterated in a television broadcast on 14 May. The broadcast said that "religious activities are absolutely not allowed to infiltrate into ordinary schools, nor will anyone be allowed to instil national splittism ideology and religious creeds into students... Teaching materials that advocate national splittism and publicize religious creeds must be resolutely eliminated". (8). The report went on to stress the need to "consolidate and

cleanse the book and magazine market" banning all publications or audiovisual materials that "publicize illegal religious ideology", in particular materials that have been "privately printed and circulated without the state's prior examination and approval".

Later in May, two regional Communist Party bodies indicated the crackdown on religion was being extended to Party members and cadres. They called for efforts to "sternly deal with party members and cadres, especially leading cadres, who continue to be devout religious believers, despite repeated education. Instil separatist ideas and religious doctrines into young people's minds, publish, distorted history books or magazines advocating separatism and illegal religious ideas, or make audio or video products propagating such ideas." (9)

A two-stage campaign to stop illegal religious activities and the "infiltration of national separatism" on college campuses is also reported to have started in June 1996. (10)

During April and May 1996 a number of bombings, officially attributed to "separatists", and violent clashes between police and alleged nationalists were reported. A *Xinjiang Daily* article of 7 May 1996, said that the recent bombings and riots were an example of extremists using religion to provoke religious unrest and warned against "foreigners using religion to stir up anti-Chinese sentiment" (11). A 73 --year old imam, Aronghanaji, who is vice-chairman of the *Xinjiang Chinese People's Political Consultative Conference*, was reportedly wounded and hospitalized after an at-

tack attributed to "Islamic separatists" on 10 May.

On 7 June 1996, *Xinjiang Television* announced that police had "dismantled and closed down" a number of "illegal" mosques and religious schools and confiscated "reactionary" books and "illegal religious publicity materials". (12). It reported the arrest of a number of "criminals" but did not make clear whether these related to "illegal" religious activities or other offences. No details of those arrested were given. While arrests of alleged Muslim nationalists have been reported, few have been identified. One case published by official sources was *Abduvayiti Aihamati*, a Uygur Muslim, was sentenced on 14 May 1996 to three years' imprisonment by the Urumqi Intermediate Court, on political charges. He was reportedly found guilty of writing and distributing materials "with the goal of splitting the unity of the motherland", of trying to "overturn the rule of the people's democratic dictatorship" and of using reactionary tracts and other methods to "wantonly" spread counter-revolutionary propaganda". (13)

1) *Xinjiang Daily*, 9 May 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts, 25 May 1996, citing a meeting held by the Party committee of the Xinjiang Production and Construction Corps. Xinji-

ang Television on 30 May 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts 3 June 1996, described the Xinjiang Production social stability and building and defending the frontier. The corps's existence and development are an insurmountable barrier for international hostile forces and ethnic separatists inside and outside Xinjiang... The Corps' public security bureaux have also reportedly played an important role in the "Strike Hard" anti-crime campaign launched throughout China on 28 April 1996.

2) *Xinjiang Daily*, 21 April 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts, 18 May 1996.

3) *Xinjiang Television*, 15 May 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts, 18 May 1996

4) BBC Summary of World Broadcasts, 25 May 1996

5) The "Xinjiang Uygur Autonomous Regional Regulation for Administering Religious Affairs" came into effect on 1 October 1994. The regulations identify the "fixed locations" where religious activities can be conducted and, in article 22, states that "religious organizations may, with the approval of state or autonomous region, set up and operate scripture study classes (centres) to train personnel for religious posts. No organization shall set up and operate religious schools and scripture classes (centres) without permission."

6) Reuter, 16 June 1996.

7) Agence France Presse, 22 April 1996.

8) *Xinjiang Television*, 14 May 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts, 18 May 1996.

9) *Xinjiang Daily*, 22 May 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts, 8 June 1996.

10) *Xinjiang Television*, 1 June 1996, reported in BBC Summary of World Broadcasts 3 June 1996.

11) Reuter, 12 May 1996.

12) See BBC Summary of World Broadcasts, 11 June 1996

13) *Xinjiang Daily*, 15 May 1996, quoted by Reuter, 20 May 1996.

CHINA : HUNDREDS DETAINED AFTER ETHNIC RIOTS IN EAST TURKISTAN

Amnesty International

14 february 1997 AI INDEX: ASA 17.12.97

News Service 23/97

Following violent ethnic riots in the predominantly Muslim region of Xinjiang (East Turkistan) last week, *Amnesty International* fears for the safety of those detained and is calling on the Chinese authorities to ensure that no prisoner is executed or subjected to torture.

The Chinese authorities should refrain from carrying out executions and immediately stop arbitrary arrests in the region, where a crackdown on suspected nationalists and members of unapproved Muslim religious groups has been underway since last year, Amnesty International said today.

Information about the violent unrest in Yining (Ili) on 5 and 6 February is still scant, with conflicting reports about the extent of the casualties and the number of arrests carried out. The protests, which turned into riots, reportedly involved more than 1000 ethnic Uighurs calling for independence from China.

No official account of the protest has yet been issued, though official sources have reported that nine people were killed and nearly 200 injured during the riots. Press reports have cited local officials as giving different figures, varying from 200 to 500, for the number of people detained during and after the unrest.

Unofficial sources claim that the death toll is much higher and that well over 1.000 people were detained. Some local residents have claimed that summary executions were carried out immediately after the rioting, but these reports remain unconfirmed. In the absence of independent observers in the city, which was sealed off after the riots, such claims cannot be confirmed. One of those detained has been named as *Abdul Halil*, a 29 year-old unemployed Uighur man who, according to official sources, had taken part in another demonstration in Ili (Gulca) in August 1995. According to the authorities, he is being held in police custody for interrogation. No other information has been issued so far about those detained in connection with the unrest.

According to exiled opposition groups, the riots in Ili were provoked by the recent execution of 30 Muslim nationalist and growing restrictions on religious freedom. One source cited local residents as saying that unrest had gradually built up after an incident in the *Ayden* sub-reportedly roughly dispersed a group of 15 Muslim women who had gone to the local Mosque to pray. A violent fight with angry local residents reportedly followed and, as the news spread, further incidents occurred in the following days, the source said.

Other exile sources have claimed that the unrest was triggered by the execution on 31 January this year of **30 young Uighurs** reportedly accused of openly agitating against government officials. They were reportedly paraded in trucks through the streets of Ili before being executed. Official sources have denied the report. The last officially reported executions in Xinjiang (East Turkistan) were those of **16 men**, including one Uighur accused of terrorist activities, who were executed in *Urumqi* on 30 January 1997.

Amnesty International is calling on the authorities to account for all those detained in connection with the recent riots in Ili and to promptly release all those who have not been charged with a recognizably criminal offence in accordance with international standards. The authorities should also take measures to ensure that detainees are not subjected to torture or ill-treatment, and that they are granted access to lawyers, and a fair and public trial reflecting to spirit of the amendments made last year to the *Chinese Criminal Procedure Law* to introduce a fairer judicial process.

Amnesty International does not condone violence and recognizes the right of governments to punish people involved in criminal and violent activities, but it believes that this rule should apply equally to people in position of authority and that all prisoners should be treated fairly and humanely in accordance with international standards.

Background

A high number of executions have been carried out in Xinjiang (East Turkistan), as elsewhere in China, since the start last year of the strike hard anti-crime campaign, which has led to

several thousand summary executions across China. In Xinjiang (East Turkistan), a crackdown on suspected Muslim nationalists -- **termed separatists** -- was carried out in parallel to the anti-crime campaign, and those executed have included nationalists accused of involvement in terrorist activities. Others were imprisoned for peacefully expressing their views, such as *Abduvahit Ahmedi*, an ethnic Uighur who was sentenced in May 1996 to three years imprisonment by a court in Urumqi for writing reactionary material seeking to split the motherland.

A major crackdown on illegal religious activities was carried out at the same time, leading to the closure of **mosques** and **Koranic Schools**, the confiscation of reactionary or illegal religious materials, and arbitrary arrests. According to unofficial sources, in the space of three months between May and September 1996, **180 Muslim religious leaders**, Koranic professors and students were detained in Xinjiang (East Turkistan) and more than **100 Koranic Schools** closed down. One of those arrested was *Aisha Awasy*, a detained in *Akto* county, near *Kashgar*, in western East Turkistan.

TARANCILAR

Deri Sanayi ve

Ticaret A.Ş.

Merkez :

10. Sk. No: 46

Zeytinburnu - İstanbul

Tel:510 24 66 Fax: 582 71 17

Fabrika :

Tuzla Deri Sanayii

Tel:0216.394 15 05-06

Mağaza :

Gençtürk cad. Ağayokuşu

Sk. No: 15

Laleli -İstanbul

Tel:527 81 54

İPEKYOLU

Lüks Çamaşırları

Gecelikler

Sabahlıklar

Pijamalıklar

Eşarplar

Adem Yavuz Sk. Baskan Han

No: 14/105 Kat:1

Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 520 87 36 Fax: 528 05 17

ÇİN TÜRKİSTAN HATIRALARI

Ahmet Kemal İlkul

Hazırlayan

Dr. Yusuf Gedikli

Fiatı : 750.000.TL.

Ötüken Yayınları

Tel : 251 03 50

DOĞU TÜRKİSTAN TÜRKLERİ TARİHİ (1)

(BAŞLANGICINDAN 1878'E KADAR)

Prof. Dr. Mehmet Saray

Fiatı : 600.000 TL.

Kitabevi Yayınları

Tel : 511 21 43

Doğu Türkistan'dan elimize ulaşan iki yeni fotoğraf: (1997 Ağustos)
Camii önünde toplanan kardeşlerimizin perişan hali. İşte komünizmin cennet diye tarif ettiği hayatın görüntüsü:Yırtık elbiseler ve çıplak ayaklar...(Üstte)
Alttaki resimde ilkokul talebeleri ders yaparken (!) görülüyor. Okul olmayan yüzlerce köyde binlerce çocuğumuz toprak üzerinde eğitim yapıyor...

4 - 6 Şubat Gulca olaylarında Çin askerlerinin gelişigüzel açtığı ateş sonucu şehit olan mücahitlerimizden bir kısmı görülüyor...

شەرقى تۈركىستان ئاۋازى

